

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ CHOMSKY ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ*

I

Οί επιστήμες του ανθρώπου παρουσιάζουν από άκρη σε άκρη της ιστορίας τους μιὰ θεμελιώδη αντίθεση ανάμεσα σε όσους πιστεύουν πώς ή πρόοδος έρχεται από μιὰ αυστηρή παρατήρηση τών δεδομένων της συμπεριφοράς του ανθρώπου και σε όσους πιστεύουν πώς οί παρατηρήσεις αυτού του είδους δέν έχουν ένδιαφέρον παρά στο μέτρο που μᾶς φανερώνουν κρυμμένους και ίσως αίνιγματικούς νόμους πίσω από τή συμπεριφορά, οί όποιοι δέν μᾶς αποκαλύπτονται παρά σε έλλειπή και αλλοιωμένη μορφή. 'Ο Freud για παράδειγμα ανήκει στη δεύτερη ομάδα, ένῶ ή άμερικανική κοινωνιολογία ανήκει, κατά τὸ μεγαλύτερο μέρος της, στην πρώτη.

'Ο Noam Chomsky είναι άνοιχτά με τὸ μέρος τών έρευνητῶν που άναζητούν κρυμμένους νόμους. 'Η συγκεκριμένη γλωσσική συμπεριφορά, ή γλωσσική τέλεση (performance), είναι γι' αυτόν ή κορυφή μόνον ένός πελώριου παγόβουνου γλωσσικής έπάρκειας (competence) παραμορφωμένης από πολλούς παράγοντες άσχετους πρὸς τή γλωσσολογία. Παρατήρησε μάλιστα κάποτε πώς ή ίδια ή έκφραση «έπιστήμες της συμπεριφοράς» ύποδηλώνει μιὰ θεμελιακή σύγχυση ανάμεσα στα άποδεικτικά μέσα και τὸ θεματικό ύλικό. Προβάλλει, λ.χ., τήν ψυχολογία ὡς τήν έπιστήμη του νοῦ· αν θεωρούσαμε τή γλωσσολογία ὡς μιὰ έπιστήμη της συμπεριφοράς, θά ήταν σαν να θεωρούσαμε τή φυσική ὡς έπιστήμη τών καταμετρήσεων. 'Η ανθρώπινη συμπεριφορά χρησιμοποιείται ὡς άποδεικτικό μέσο για τήν ύπαρξη τών νόμων της λειτουργίας του νοῦ, αλλά αν υποθέσουμε πώς οί νόμοι αυτοί πρέπει να είναι νόμοι της συμπεριφοράς, τότε τὰ άποδεικτικά μέσα θά ήταν τὸ ίδιο πράγμα με τὸ θεματικό ύλικό.

'Από τήν άποψη αυτής της αντίθεσης ανάμεσα σε μιὰ μεθοδολογία που περιορίζει τήν έρευνα στα άπτά δεδομένα και σε μιὰ μεθοδολογία που χρησιμοποιεί αυτά τὰ δεδομένα ὡς ένδείξεις που ὀδηγοῦν σε κρυμμένους και ύποκείμενους νόμους, ή επανάσταση του Chomsky παρουσιάζει διπλό ένδιαφέρον: πρώτα, στο πεδίο της γλωσσολογίας, έπέσπευσε μιὰ έσωτερική διαμάχη, δείγμα της γενικότερης διαμάχης· και ύστερα, ὁ Chomsky χρησιμοποίησε τὰ άποτελέσματα τών έρευνῶν του πάνω στη γλώσσα με σκοπό να εκθέσει

* Τίτλος του πρωτοτύπου: «Chomsky's Revolution in Linguistics». Πρωτοδημοσιεύτηκε στο *New York Review of Books*, 1972 [ΣτΕ].

γενικά αντι-μπεριαριστικά και αντι-εμπειριστικά πορίσματα πάνω στη φύση του ανθρώπινου νοῦ, πορίσματα που ξεπερνᾶνε τὰ ὅρια τῆς γλωσσολογίας.

Ἡ ἐπανάστασή του ἀκολούθησε ἀρκετὰ πιστὰ τὸ γενικὸ σχῆμα ποὺ περιγράφεται στὸ ἔργο τοῦ Thomas Kuhn *The Structure of Scientific Revolutions*. Τὸ καθιερωμένο πρότυπο ἢ «παράδειγμα» τῆς γλωσσολογίας ἦρθε ἀντιμέτωπο, κυρίως μέσα ἀπὸ τὴν ἐργασία τοῦ Chomsky, μὲ ὄλο και περισσότερες ἐνοχλητικὲς ἀντενδείξεις καὶ μὲ δύστροπα δεδομένα ποὺ δὲν μπορούσαν νὰ ἐνταχθοῦν στὰ πλαίσια τοῦ παραδείγματος. Αὐτὲς οἱ ἐνδείξεις ὁδήγησαν τελικὰ τὸν Chomsky νὰ ἀπορρίψει στὸ σύνολό του τὸ παλαιὸ πρότυπο καὶ νὰ δημιουργήσει ἕνα ἐντελῶς καινούριο. Πρὶν ἀπὸ τὴ δημοσίευση τῶν *Syntactic Structures* στὰ 1957, ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς ἀμερικανῶν γλωσσολόγων, ἴσως οἱ περισσότεροι, θεωροῦσαν ὡς στόχο τοῦ κλάδου τοὺς τὴν ταξινόμηση τῶν στοιχείων τῶν ἀνθρώπινων γλωσσῶν. Ἡ γλωσσολογία ὄφειλε νὰ εἶναι ἕνα εἶδος βοτανικῆς τῶν λέξεων. Ὁ Hockett ἔγραψε στὰ 1942 ὅτι «ἡ γλωσσολογία εἶναι μιὰ ταξινομητικὴ ἐπιστήμη»¹.

Ἄς ὑποθέσουμε, λ.χ., ὅτι ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς γλωσσολόγους δίνει τὴν περιγραφή μιᾶς γλώσσας, εἴτε πρόκειται γιὰ μιὰ ἐξωτικὴ γλώσσα ὅπως ἡ Cherokee, εἴτε γιὰ γνωστὴ ὅπως τὰ ἀγγλικά. Ἡ μέθοδός του ἀρχικὰ συνίσταται στὴ συλλογὴ τῶν «δεδομένων» του: συγκεντρώνει ἕνα μεγάλο ἀριθμὸ ἐκφορῶν τῆς γλώσσας (utterances), τὶς ὁποῖες καταγράφει στὸ μαγνητόφωνό του ἢ σημειώνει σὲ φωνητικὴ γραφὴ. Αὐτὸ τὸ «corpus» τῆς γλώσσας ἀποτελεῖ τὸ θεματικὸ ὕλικό του. Ὑστερα ταξινομεῖ τὰ στοιχεῖα τοῦ corpus σύμφωνα μὲ τὰ διαφορετικὰ τοὺς γλωσσολογικὰ ἐπίπεδα: πρῶτα ταξινομεῖ τὶς ἐλάχιστες σημαντικὲς λειτουργικὲς μονάδες ἤχου, τὰ φωνήματα, κατόπιν τὰ φωνήματα σχηματίζουν στὸ ἐπόμενο ἐπίπεδο τοὺς ἐλάχιστους σημαντικὸς φορεῖς νοήματος, τὰ μορφήματα (λ.χ., ἡ λέξη «γάτα» εἶναι ἕνα ἀπλὸ μὴ μορφήμα ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερα φωνήματα· ἡ λέξη «ἀναντίρρητος» ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία μορφήματα: ἀν-, ἀντι- καὶ ρητός), στὸ ἀνώτερο ἐπίπεδο τὰ μορφήματα ἐνώνονται καὶ συνιστοῦν λέξεις καὶ λεκτικὲς τάξεις ὅπως οἱ ὀνοματικὲς καὶ ρηματικὲς φράσεις, καὶ στὸ ὑψηλότερο ἐπίπεδο βρίσκονται ἀκολουθίαι λεκτικῶν τάξεων, οἱ πιθανὲς προτάσεις καὶ οἱ τύποι προτάσεων.

Σκοπὸς τῆς γλωσσικῆς θεωρίας ἦταν ὁ ἐξοπλισμὸς τοῦ γλωσσολόγου μὲ ἕνα σύνολο αὐστηρῶν μεθόδων, ἕνα σύνολο διαδικασιῶν ἀνακάλυψης ποὺ θὰ τοῦ χρησίμευε γιὰ νὰ ἀντλεῖ ἀπὸ τὸ corpus τὰ φωνήματα, τὰ μορφήματα, κλπ. Ἡ μελέτη τῶν νοημάτων τῶν προτάσεων ἢ τῆς χρήσης τῶν προτάσεων ἀπὸ τοὺς κατόχους τῆς γλώσσας δὲν εἶχε θέση σὲ αὐτὸ τὸ ἐγχείρημα. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἐξήγηση θεωροῦσε τὰ νοήματα ὡς σχήματα συμπεριφορᾶς καθορισμένα ἀπὸ ἕνα ἐρέθισμα καὶ μιὰ ἀντίδραση· ἀποτελοῦσαν γιὰ τὴν ἀκρίβεια τὸ θεματικὸ ὕλικό τῶν ψυχολόγων. Ἡ πάλι θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι τίποτα μυστηριώδεις νοητικὲς ὀντότητες ἐντελῶς ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια μιᾶς σο-

βαρῆς ἐπιστήμης, ἢ, ἀκόμα χειρότερα, νὰ προϋποθέτουν ὀλόκληρη τὴ γνώση τοῦ ὁμιλητῆ γιὰ τὸν κόσμον γύρω του ξεπερνώντας ἔτσι τὰ ὅρια μιᾶς μελέτης ποὺ περιορίζεται ἀποκλειστικὰ στὰ γλωσσικὰ δεδομένα.

Ἡ δομικὴ γλωσσολογία, μὲ τὴν ἐπίμονη προτίμησή της γιὰ ἀντικειμενικὲς μεθόδους ἐπαλήθευσης καὶ γιὰ καθορισμένες μὲ ἀκρίβεια τεχνικὲς ἀνακάλυψης, μὲ τὴν ἄρνηση κάθε συζήτησης γιὰ νοήματα, νοητικὲς ὀντότητες ἢ ἀθέατα χαρακτηριστικά, προέρχεται ἀπὸ τὴ μπηχαβιοριστικὴ ἀντίληψη τῶν ἐπιστημῶν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ εἶναι ἐξάλλου σὲ μεγάλο βαθμὸ ἐπακόλουθο τῶν φιλοσοφικῶν παραδοχῶν τοῦ λογικοῦ θετικισμοῦ. Ὁ Chomsky ἀνατράφηκε μέσα σὲ αὐτὴ τὴν παράδοση στὸ πανεπιστήμιον τῆς Pennsylvania, ὡς μαθητῆς τοῦ γλωσσολόγου Zellig Harris καὶ τοῦ φιλοσόφου Nelson Goodman.

Ἐνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἔργου τοῦ Chomsky ὀφείλεται στὸ γεγονὸς πὼς αὐτὴ ἡ ἔντονη ἐπίθεση ἐναντίον τῆς ἀντίληψης τοῦ ἀνθρώπου ποὺ προϋποθέτει ὁ μπηχαβιορισμὸς ξεπηδᾷ ἀπὸ τὴν ἴδια ἀκριβῶς παράδοση ἐπιστημονικῆς ἀυστηρότητας καὶ ἀκρίβειας ποὺ ἀποτελοῦσε τὴν ἐπιδίωξη τοῦ μπηχαβιορισμοῦ. Ἡ ἐπίθεσή του ἐναντίον τῆς ἄποψης πὼς ἡ περιγραφή τῆς ἀνθρώπινης ψυχολογίας εἶναι δυνατὴ μὲ τὸν ἀπλὸ συσχετισμὸ ἐρεθίσματος καὶ ἀντίδρασης, δὲν εἶναι ἓνα *a priori* ἐννοιολογικὸ ἐπιχείρημα, οὔτε φυσικὰ ἢ κραυγὴ ἀγωνίας ἐνὸς ἀγανακτισμένου οὐμανιστῆ ποὺ θέλει νὰ πάψουν νὰ τὸν μεταχειρίζονται ὡς μηχανὴ ἢ ὡς ζῷο. Αὐτὸ ποὺ ὑποστηρίζει εἶναι πὼς μιὰ πραγματικὰ ἀυστηρὴ ἀνάλυση τῆς γλώσσας θὰ δείξει πὼς τὰ ἀποτελέσματα τέτοιων μεθόδων, ὅταν τὶς ἐφαρμόσουμε στὴ γλώσσα, δὲν εἶναι παρὰ ἀνακρίβειες ἢ κοινοτοπίες, πὼς ἡ χρῆση τους δὲν ἀποδίδει παρὰ μιὰν ἀπλὴ ἀπομίμηση «τῶν ἐπιφανειακῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἐπιστήμης» χωρὶς τὸ «ἰδιαίτερο πνευματικὸ τῆς περιεχόμενον».

Κατὰ τὴ διάρκειαν τῶν μεταπτυχιακῶν σπουδῶν τοῦ στὸ πανεπιστήμιον τῆς Pennsylvania, ὁ Chomsky προσπάθησε νὰ χρησιμοποιοῦσε στὴ μελέτη τῆς σύνταξης τὶς συνηθισμένες μεθόδους τῆς δομικῆς γλωσσολογίας, ἀλλὰ ἀνακάλυψε πὼς οἱ μέθοδοι ποὺ εἶχαν φέρει ἐκ πρώτης ὄψεως τόσο ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα στὴ μελέτη φωνημάτων καὶ μορφημάτων δὲν ἀπέδιδαν τὸ ἴδιο καλὰ στὴ μελέτη τῶν προτάσεων. Κάθε γλώσσα διαθέτει ἓναν πεπερασμένον ἀριθμὸ φωνημάτων, καθὼς καὶ ἓναν πεπερασμένον ἀν καὶ ἀρκετὰ μεγάλο ἀριθμὸ μορφημάτων: καὶ στὶς δυὸ περιπτώσεις μποροῦμε νὰ φτιάξουμε ἀπὸ ἓναν κατάλογο. Ἀντίθετα, ὁ ἀριθμὸς τῶν προτάσεων σὲ μιὰ ὀποιαδήποτε φυσικὴ γλώσσα ὅπως τὰ γαλλικὰ ἢ τὰ ἀγγλικὰ εἶναι στὴν κυριολεξία ἄπειρος. Δὲν ὑπάρχουν ὅρια στὸν ἀριθμὸ νέων προτάσεων ποὺ μποροῦν νὰ παραχθοῦν καὶ γιὰ κάθε πρόταση, ὅσο μεγάλη καὶ ἂν εἶναι, εἶναι πάντα δυνατὸ νὰ παραχθεῖ μιὰ πρόταση μεγαλύτερη. Στὰ πλαίσια τῶν δομολογικῶν ὑποθέσεων δὲν εἶναι εὐκόλο πρᾶγμα νὰ ἐξηγήσουμε τὸ γεγονὸς πὼς οἱ γλώσσες διαθέτουν ἓναν ἄπειρο ἀριθμὸ προτάσεων.

Ἐξάλλου οἱ δομολογικὲς μέθοδοι ταξινόμησης δὲν φαίνονται ἱκανὲς νὰ

περιγράψουν τὸ σύνολο τῶν ἐσωτερικῶν σχέσεων μέσα στὶς προτάσεις ἢ τῶν σχέσεων ἀνάμεσα σὲ διαφορετικὲς προτάσεις. Ἀ.χ., γιὰ νὰ πάρουμε μιὰ πολὺ γνωστὴ περίπτωση, οἱ προτάσεις «John is easy to please» καὶ «John is eager to please»^(α) εἶναι σὰν νὰ ἔχουν τὴν ἴδια ἀκριβῶς γραμματικὴ δομὴ. Καθεμιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς προτάσεις ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ διαδοχὴ *ὄνομα-συνδετικὸ-ἐπίθετο-ἀπαρέμφατο*. Ἀλλὰ παρ' ὅλη αὐτὴ τὴν ὁμοιότητα στὴν ἐπιφάνεια, οἱ γραμματικὲς σχέσεις τῶν ὄρων διαφέρουν ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη. Στὴν πρώτη πρόταση τὸ ὄνομα John λειτουργεῖ ὡς ἄμεσο ἀντικείμενο τοῦ ρήματος to please, ἂν καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι προφανὲς ἀπὸ τὴν τάξη τῶν λέξεων στὴν ἐπιφάνεια. Ἡ πρόταση σημαίνει: εἶναι εὐκόλο γιὰ κάποιον νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν John. Ἀντίθετα, στὴ δευτέρη πρόταση, τὸ «John» λειτουργεῖ ὡς ὑποκείμενο τοῦ ρήματος «to please». Ἡ πρόταση σημαίνει: ὁ John ἐπιθυμεῖ νὰ εἶναι εὐχάριστος σὲ κάποιον. Τὸ ὅτι ὑπάρχει μιὰ διαφορὰ στὴ *σύνταξη* τῶν προτάσεων φαίνεται καθαρὰ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα μᾶς ἐπιτρέπει νὰ σχηματίσουμε τὴν ὀνοματικὴ πρόταση «John's eagerness to please» (ἢ ἐπιθυμία τοῦ John νὰ εἶναι εὐχάριστος) ἀπὸ τὴ δευτέρη πρόταση, ἀλλὰ ὄχι καὶ τὴν πρόταση «John's easiness to please» (ἢ εὐκολία τοῦ John νὰ εὐχαριστιέται) ἀπὸ τὴν πρώτη. Στὰ πλαίσια τῶν δομολογικῶν ὑποθέσεων δὲν θὰ μπορούσε νὰ βρεθεῖ ἓνας εὐκόλος ἢ φυσικὸς τρόπος γιὰ τὴν ἐξήγηση αὐτῶν τῶν δεδομένων.

Ἡ ἀνεπάρκεια τῶν δομολογικῶν ὑποθέσεων γίνεται φανερὴ καὶ στὴν περίπτωση ἑνὸς ἄλλου συνόλου συντακτικῶν δεδομένων ποὺ ἀφορᾷ τὴν ὑπαρξὴ ὀρισμένων τύπων ἀμφισημικῶν προτάσεων, ὅπου ἡ ἀμφισημία δὲν προκύπτει ἀπὸ τὶς λέξεις τῆς πρότασης ἀλλὰ ἀπὸ τὴ συντακτικὴ δομὴ. Ἀ.χ., ἡ πρόταση «The shooting of the hunters is terrible»^(β) μπορεῖ νὰ σημαίνει πῶς εἶναι φοβερὸ ποὺ πυροβολήθηκαν οἱ κυνηγοί, ἢ πῶς οἱ κυνηγοί εἶναι φοβεροὶ στὸ πυροβόλημα ἢ πῶς οἱ κυνηγοὶ πυροβολήθηκαν μὲ φοβερὸ τρόπο. Ἐνα ἄλλο παράδειγμα εἶναι: «I like her cooking»^(γ). Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν περιέχει λέξεις (ἢ μορφήματα) μὲ διπλὴ σημασία, καὶ τὸ ὅτι ἔχει τὴν ἀπλούστατη ἐπιφανειακὴ γραμματικὴ δομὴ *ὄνομα-ρήμα-κτητικὴ ἀντωνυμία-ὄνομα*, ἡ πρόταση αὐτὴ εἶναι ἀξιοσημεῖωτα ἀμφίσημη. Μπορεῖ νὰ σημαίνει μεταξὺ ἄλλων: *μοῦ ἀρέσει τὸ φαί ποὺ αὐτὴ μαγειρεύει*· *μοῦ ἀρέσει ὁ τρόπος ποὺ μαγειρεύει*· *μοῦ ἀρέσει ποὺ μαγειρεύει*· ἀκόμα καί: *μοῦ ἀρέσει τὸ ὅτι μαγειρεύεται*.

Τέτοιου εἴδους «συντακτικὰ ἀμφίσημες» προτάσεις ἀποτελοῦν ἀποφασιστικὸ κριτήριον γιὰ ὁποιαδήποτε θεωρία τῆς σύνταξης. Τὰ παραδείγματα ποὺ εἶδαμε εἶναι πεζὲς καὶ τετριμμένες ἀγγλικὲς προτάσεις χωρὶς καμιά φαντασία. Καὶ ὅμως δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ βρεῖ κανεὶς ἓναν τρόπο νὰ τὶς ἐξηγήσει. Τὸ νόημα κάθε πρότασης καθορίζεται ἀπὸ τὰ νοήματα τῶν λέξεων ποὺ τὴν ἀπαρτίζουν καὶ ἀπὸ τὴ συντακτικὴ τους διάταξη. Ἀλλὰ τότε πῶς νὰ ἐξηγήσουμε τὶς περιπτώσεις ἐκεῖνες ὅπου μιὰ πρόταση ποὺ δὲν περιέχει παρὰ μονοσή-

μαντες λέξεις (καί μορφήματα) παίρνει πολλές διαφορετικές σημασίες; Οί εκπρόσωποι τῆς δομικῆς γλωσσολογίας πολὺ λίγα πράγματα εἶχαν νὰ ποῦν γι' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις ἢ δὲν εἶχαν νὰ ποῦν τίποτα· ἀπλῶς τὶς ἀγνόησαν. Ἀπὸ τὴ μεριά του ὁ Chomsky ὑποστήριξε πὼς οἱ προτάσεις αὐτὲς ἔχουν πολλαπλὲς συντακτικὲς δομές, πὼς ἡ ὁμοιόμορφη ἐπιφανειακὴ δομὴ τῆς πρότασης «I like her cooking» κρύβει διάφορες ὑποκείμενες δομές ποὺ ὀνόμασε «βαθιῆς» δομές. Ἡ εἰσαγωγὴ τῆς ἔννοιας τῆς βαθιᾶς δομῆς τῶν προτάσεων, ποὺ δὲν εἶναι πάντα ἐμφανῆς στὴν ἐπιφανειακὴ δομὴ, ἀποτελεῖ ἓνα καίριον στοιχεῖο τῆς ἐπανάστασης τοῦ Chomsky καὶ θὰ τὴν ἀναλύσω πιὸ κάτω σὲ μεγαλύτερη ἔκταση.

Μιὰ ἀπὸ τὶς ἀρετὲς τοῦ ἔργου τοῦ Chomsky εἶναι πὼς προσπάθησε ἐπίμονα νὰ στρέψει τὴν προσοχὴ στὸν προβληματικὸ χαρακτήρα ὀρισμένων πραγμάτων ποὺ μᾶς εἶναι τόσο γνώριμα ὥστε ἔχουμε τὴν τάση νὰ τὰ παίρνουμε ὡς δεδομένα, ὅσο δὲν χρειάζεται νὰ τὰ ἐξηγήσουμε. Ὅπως ἡ φυσικὴ ξεκινάει μὲ τὴν ἀπορία μπροστὰ σὲ τόσο πρόδηλα πράγματα ὅπως τὰ μῆλα ποὺ πέφτουν στὴ γῆ, ἢ ἡ γενετικὴ μὲ τὴν ἀπορία μπροστὰ στὴν ἀναπαραγωγὴ τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, ἔτσι καὶ ἡ μελέτη τῆς δομῆς τῆς γλώσσας ἀρχίζει μὲ τὴν ἀπορία μπροστὰ σὲ διάφορες κοινοτοπίες, ὅπως τὸ ὅτι ἡ πρόταση «I like her cooking» ἔχει διαφορετικὲς σημασίες, τὸ ὅτι ἡ πρόταση «John is eager to please» δὲν ἔχει ἐντελῶς ἴδια δομὴ μὲ τὴν πρόταση «John is easy to please», καθὼς καὶ μὲ τὰ ἐξίσου πρόδηλα δεδομένα, ποὺ παραβλέπουμε συχνά, ὅτι βρισκόμαστε συνεχῶς νὰ λέμε καὶ νὰ ἀκοῦμε πράγματα ποὺ ποτὲ πρὶν δὲν εἶπαμε ἢ ἀκούσαμε, καὶ ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν δυνατῶν νέων προτάσεων εἶναι ἄπειρος.

Ἡ ἀδυναμία ἐξηγήσεως μὲ τὶς δομολογικὲς μεθόδους αὐτοῦ τοῦ εἴδους τῶν συντακτικῶν δεδομένων ὀδήγησε τελικὰ τὸν Chomsky στὴν ἀμφισβήτηση ὄχι μόνον τῶν μεθόδων ἀλλὰ καὶ τῶν στόχων καὶ μάλιστα τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ θεματικοῦ ὑλικοῦ τῆς γλωσσολογίας, ὅπως εἶχαν παραδοθεῖ ἀπὸ τὴ δομολογικὴ σχολή. Ἀντὶ γιὰ τὸν ταξινομητικὸ στόχο τῆς κατάταξης μὲ βάση τὴν ἐκτέλεση μιᾶς σειρᾶς διεργασιῶν πάνω σὲ ἓνα corpus ἐκφορῶν, ὁ Chomsky ὑποστήριξε πὼς στόχος τῆς γλωσσολογικῆς περιγραφῆς ὀφείλει νὰ εἶναι ἡ κατασκευὴ μιᾶς θεωρίας ποὺ θὰ ἐξηγεῖ τὸν ἄπειρο ἀριθμὸ προτάσεων μιᾶς φυσικῆς γλώσσας. Ἡ θεωρία αὐτοῦ τοῦ εἴδους θὰ δείχνει ποιὲς σειρὲς λέξεων ἀποτελοῦν προτάσεις καὶ ποιὲς ὄχι, καὶ θὰ δίνει τὴν περιγραφή τῆς γραμματικῆς δομῆς κάθε πρότασης.

Αὐτὲς οἱ περιγραφὲς θὰ πρέπει νὰ μποροῦν νὰ ἐξηγήσουν τέτοια πράγματα ὅπως οἱ ἐσωτερικὲς γραμματικὲς σχέσεις καὶ οἱ ἀμφισημίαι ποὺ περιγράψαμε πιὸ πάνω. Ἡ περιγραφή μιᾶς φυσικῆς γλώσσας θὰ εἶναι μιὰ τυπικὴ ἀπαγωγικὴ θεωρία ἢ ὁποῖα θὰ περιέχει τὸ σύνολο τῶν γραμματικῶν κανόνων ποὺ θὰ παράγουν τὸ ἄπειρο σύνολο τῶν προτάσεων τῆς γλώσσας, δὲν θὰ παράγουν ὅ,τι δὲν θὰ ἀποτελεῖ πρόταση καὶ θὰ δίνουν τὴν περιγραφή τῆς γραμμα-

τικῆς δομῆς κάθε πρότασης. Μία θεωρία αὐτοῦ τοῦ εἶδους ὀνομάζεται «γενετική γραμματική» (generative grammar), ἐπειδὴ στόχος τῆς εἶναι ἡ ἐπινόηση μιᾶς «κατασκευῆς» ποῦ θὰ παράγει (generate) ὅλες τὶς προτάσεις μιᾶς γλώσσας καὶ μόνον αὐτές.

Ἡ ἀντίληψη αὐτὴ τοῦ στόχου τῆς γλωσσολογίας μετέβαλε ἐπίσης τὴν ἀντίληψη τῶν μεθόδων καὶ τοῦ θεματικοῦ ὕλικου τῆς. Ὁ Chomsky ὑποστήριξε πὼς ἐφόσον κάθε γλώσσα περιέχει ἓναν ἄπειρο ἀριθμὸ προτάσεων, κάθε «corpus», ἀκόμα καὶ ἂν περιέχει σὲ ἀριθμὸ ὅσες προτάσεις ὑπάρχουν σὲ ὅλα τὰ βιβλία τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Κογκρέσου, θὰ ἦταν καὶ πάλι πολὺ μικρὸ σὲ ἔκταση. Ἐνα σύνολο προτάσεων τυχαῖα ἢ αὐθαίρετα διαλεγμένων δὲν θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι τὸ κατάλληλο θεματικὸ ὕλικὸ γιὰ τὴ γλωσσολογία: κύριο ἀντικείμενο μελέτης θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ ὑποκείμενη γνώση τῆς γλώσσας ἀπὸ τὸν ὁμιλητὴ τῆς, ἡ «γλωσσικὴ του ἐπάρκεια» (linguistic competence) ποῦ τοῦ δίνει τὴ δυνατότητα νὰ παράγει καὶ νὰ ἀντιλαμβάνεται προτάσεις ποῦ δὲν ἔχει ξανακούσει.

Ἡ ἀπόρριψη τῆς ἰδέας τοῦ «corpus» ὡς θεματικοῦ ὕλικου σημαίνει καὶ τὴν ἐγκατάλειψη τῆς ἰδέας τῶν μηχανικῶν διαδικασιῶν γιὰ τὴν ἀνακάλυψη τῶν γλωσσικῶν ἀληθειῶν. Ὁ Chomsky λέει πὼς ὅπως καὶ ἂν ἔχει τὸ πρᾶγμα δὲν ὑπάρχει ἐπιστήμη ποῦ νὰ χρησιμοποιεῖ μηχανικὲς διαδικασίες γιὰ νὰ βρεῖ τὴν ἀλήθεια. Αὐτὸ ποῦ συμβαίνει εἶναι μᾶλλον ὅτι ὁ ἐπιστήμονας διατυπώνει ὑποθέσεις ποῦ τὶς ἐλέγχει μὲ βάση τὰ ἀποδεικτικὰ μέσα ποῦ διαθέτει. Ἡ γλωσσολογία δὲν διαφέρει ὡς πρὸς αὐτό: ὁ γλωσσολόγος κάνει διαφορὲς εἰκασίες πάνω στὰ γλωσσικὰ δεδομένα καὶ τὶς ἐλέγχει μὲ βάση τὰ στοιχεῖα ποῦ ἀποκομίζει ἀπὸ ὁμιλητὲς τῆς μητρικῆς τους γλώσσας. Μὲ δυὸ λόγια, κατέχει μιὰ διαδικασία ἀξιολόγησης ἀντίπαλων ὑποθέσεων, καὶ ὄχι μιὰ διαδικασία ἀνακάλυψης τῶν ἀληθῶν θεωριῶν μὲ μιὰ μηχανικὴ ἐπεξεργασία ἀποδεικτικῶν στοιχείων.

Τὸ ἀκόλουθο διάγραμμα εἶναι μιὰ σύντομη ἀνακεφαλαίωση τῆς ἐπανάστασης τοῦ Chomsky:

	Δομολογία	Γενετικὴ γραμματικὴ
Θεματικὸ ὕλικὸ	corpus ἐκφορῶν	γνώση τοῦ τρόπου παραγωγῆς καὶ κατανόησης τῶν προτάσεων, γλωσσικὴ ἐπάρκεια τοῦ ὁμιλητῆ
Στόχος	ταξινόμηση τῶν στοιχείων τοῦ corpus	προσδιορισμὸς τῶν γραμματικῶν κανόνων ποῦ βρίσκονται πίσω ἀπὸ τὴν κατασκευὴ τῶν προτάσεων
Μέθοδοι	διαδικασίες ἀνακάλυψης	διαδικασίες ἀξιολόγησης

Ἡ ἐπανάσταση αὐτὴ παρουσιάστηκε κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος της στὸ βιβλίο τοῦ Chomsky *Syntactic Structures*. "Ὅπως παρατήρησε ἕνας γλωσσολόγος, «ὁποῖος δὲν ἔζησε αὐτὸ τὸ σεισμὸ δύσκολα μπορεῖ νὰ φανταστεῖ τὸν ἀπίστευτο, καὶ τραυματικό, ἀντίκτυπο ἀπὸ τὴ δημοσίευση τῶν *Syntactic Structures* τοῦ Chomsky τὸ 1957»². Στὰ χρόνια ποὺ ἀκολούθησαν, ἡ ἐπανάσταση διαδόθηκε μὲ ταχύτερο ρυθμὸ καὶ οἱ τραυματικὲς της συνέπειες ὀξύνθηκαν ἀπὸ ὀρισμένες ἰδιομορφίες ποὺ παρουσίαζε ἡ ὀργάνωση τῆς γλωσσολογίας ὡς ἐπιστημονικοῦ κλάδου στὶς Η.Π.Α. Πολὺ λίγα πανεπιστήμια εἶχαν ξεχωριστοὺς τομεῖς γλωσσολογίας. Ὁ κλάδος ἦταν (ἀντίθετα, ἄς ποῦμε, ἀπὸ τὴ φιλοσοφία ἢ τὴν ψυχολογία), καὶ εἶναι ἀκόμα, ἕνας βολικὸς κλάδος. Λίγοι οἱ ἐρευνητές, καὶ ὅλοι γνωρίζονταν μεταξύ τους λίγο ὡς πολὺ. Διάβαζαν τὰ ἴδια περιοδικά, πολὺ περιορισμένα σὲ ἀριθμὸ. Συναντιόντουσαν, καὶ συναντιοῦνται ἀκόμα, μιὰ φορὰ τὸ χρόνο στὸ Θερινὸ Ἰνστιτοῦτο Γλωσσολογίας τῆς Ἀμερικανικῆς Γλωσσολογικῆς Ἑταιρείας, ὅπου ξεκαθαρίζονται τὰ διάφορα ζητήματα, καὶ οἱ οἰκογενειακὲς προστριβὲς ἐξομαλύνονται σὲ δημόσιες συναντήσεις.

Ὅλα αὐτὰ διευκόλυναν τὴ γρήγορη διασπορὰ τῶν νέων ἰδεῶν, προκαλώντας μιὰ δραματικὴ καὶ ἀπροκάλυπτη σύγκρουση ἀνάμεσα στὶς ἀντιμαχόμενες ἀπόψεις. Ὁ Chomsky δὲν ἐπεισε τίς κεφαλὲς τοῦ κλάδου, ἔκανε ὅμως κάτι πιὸ σημαντικό, ἐπεισε τοὺς μεταπτυχιακοὺς σπουδαστὲς τους. Ἐπίσης προσέλκυσε μερικοὺς ἐνθουσιώδεις ὀπαδοὺς, ἰδιαίτερα τὸν Robert Lees καὶ τὸν Paul Postal.

Τὸ ἄπλωμα τῆς ἐπανάστασης τοῦ Chomsky, ὅπως καὶ ἡ διάδοσις τῆς ἀναλυτικῆς φιλοσοφίας τὴν ἴδια ἐποχὴ, ἦταν ἕνα χτυπητὸ δείγμα τοῦ Νεοτουρκικοῦ φαινομένου μέσα στὴν ἀμερικανικὴ ἀκαδημαϊκὴ ζωὴ. Οἱ μεταπτυχιακοὶ σπουδαστὲς γίνονταν ὀπαδοὶ τῆς γενετικῆς γραμματικῆς ἀκόμα καὶ μέσα σὲ σχολὲς προσηλωμένες στὶς παραδόσεις. Ὅλα αὐτὰ δημιούργησαν πολλὰ πάθη καὶ μίση, ποὺ ὡς ἕνα σημεῖο παραμένουν ἀκόμα. Πολλοὶ ἀπὸ τὴν παλαιὰ γενιὰ μένουν ἀκόμα προσκολλημένοι, ὄχι χωρὶς μνησικακία, στὶς μεγάλες παραδόσεις, θεωρώντας τὸν Chomsky καὶ τοὺς «ἐπιγόνους» του ὡς βάρβαρους καὶ ἀνίδεους. Στὸ μεταξύ, οἱ ἀπόψεις τοῦ Chomsky ἔγιναν στὶς μέρες μας κοινὸ κτῆμα, καὶ ὁ Chomsky μὲ τοὺς πιστοὺς τῆς δεκαετίας τοῦ 60 γίνονται γρήγορα μὲ τὴ σειρά τους Παλαιότουρκοι, ἐνῶ μιὰ νέα γενιὰ Νεότουρκων (ἀνάμεσά τους πολλοὶ ἀπὸ τοὺς καλύτερους μαθητὲς τοῦ Chomsky) κάνει τὴν ἐμφάνισή της καὶ ἀντικρούει τίς ἀπόψεις τοῦ Chomsky μὲ μιὰ καινούρια θεωρία «γενετικῆς σημασιολογίας».

II

Σκοπὸς τῆς γλωσσικῆς θεωρίας, σύμφωνα μὲ τὴν ἀνάλυση τοῦ Chomsky στὶς *Syntactic Structures* (1957), εἶναι βασικὰ ἡ περιγραφή τῆς σύνταξης, δηλαδή ὁ προσδιορισμὸς τῶν γραμματικῶν κανόνων ποὺ βρίσκονται πίσω

ἀπὸ τὴν κατασκευὴ τῶν προτάσεων. Στὴν πλήρη ἀνάπτυξη τῆς θεωρίας του ὅπως ἐκτίθεται στὰ *Aspects of the Theory of Syntax* (1965), ὁ Chomsky σκοπεύει ἀκόμα πιὸ ψηλά: στὴν ἐξήγηση ὅλων τῶν γλωσσικῶν σχέσεων ποὺ ὑφίστανται ἀνάμεσα στὸ σύστημα τῶν ἤχων καὶ τὸ σύστημα τῶν νοημάτων. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό, ἡ πλήρης «γραμματική» μιᾶς γλώσσας (μὲ τὴν τεχνικὴ ἔννοια ποὺ δίνει ὁ Chomsky στὸν ὄρο) πρέπει νὰ περιλαμβάνει τρία μέρη, τὸ *συντακτικὸ* συνθετικὸ, ποὺ παράγει καὶ περιγράφει τὴν ἐσωτερικὴ δομὴ τοῦ ἀπειρου ἀριθμοῦ προτάσεων τῆς γλώσσας, τὸ *φωνολογικὸ* συνθετικὸ, ποὺ περιγράφει τὴ δομὴ τῶν ἤχων τῶν προτάσεων ποὺ παράγει τὸ συντακτικὸ μέρος, καὶ τὸ *σημασιολογικὸ* συνθετικὸ, ποὺ περιγράφει τὴ δομὴ τῶν νοημάτων τῶν προτάσεων. Ὁ πυρήνας τῆς γραμματικῆς εἶναι ἡ σύνταξη· ἡ φωνολογία καὶ ἡ σημασιολογία ἀποτελοῦν καθαρὰ «ἐρμηνευτικὰ» μέρη, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι περιγράφουν τὸν ἤχο καὶ τὸ νόημα τῶν προτάσεων ποὺ παράγει ἡ σύνταξη, ἀλλὰ οἱ ἴδιες δὲν παράγουν προτάσεις.

Τὸ πρῶτο πράγμα ποὺ κάνει ἡ σύνταξη τοῦ Chomsky εἶναι νὰ ἀναλύσει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ὁ κάτοχος μιᾶς γλώσσας κατανοεῖ τὴν ἐσωτερικὴ δομὴ τῶν προτάσεων. Οἱ προτάσεις δὲν εἶναι ἄτακτες ἀρμιοιῆς λέξεων: οἱ λέξεις καὶ τὰ μορφήματα διατάσσονται σὲ λειτουργικοὺς συντελεστές, ὅπως τὸ ὑποκείμενο τῆς πρότασης, τὸ κατηγορούμενο, τὸ ἄμεσο ἀντικείμενο, κλπ. Ὁ Chomsky καὶ ἄλλοι ἐρευνητὲς μποροῦν, μὲ τοὺς κανόνες ποὺ ὀνομάζονται κανόνες «δομῆς τῆς φράσης», νὰ ἀναπαραστήσουν ἓνα μέρος, ἂν καὶ ὄχι τὸ σύνολο, ἀπὸ τὴ γνώση ποὺ ἔχει γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ δομὴ τῶν προτάσεων ὁ κάτοχος τῆς γλώσσας.

Οἱ ἴδιοι οἱ κανόνες εἶναι εὐκόλο νὰ γίνουν κατανοητοί. Λ.χ., μποροῦμε μὲ ἓναν κανόνα τῆς μορφῆς $\Pi \rightarrow \text{ΟΦ} + \text{ΡΦ}$ νὰ παραστήσουμε τὸ γεγονὸς πὼς μιὰ πρόταση (Π) ἀποτελεῖται ἀπὸ μιὰ ὀνοματικὴ φράση (ΟΦ) ποὺ ἀκολουθεῖται ἀπὸ μιὰ ρηματικὴ φράση (ΡΦ). Καὶ γιὰ νὰ κατασκευάσουμε μιὰ γραμματικὴ θεωρία ποὺ νὰ παράγει καὶ νὰ περιγράφει τὴ δομὴ τῶν προτάσεων, μποροῦμε νὰ διαβάσουμε τὸ βέλος ὡς ὀδηγία γιὰ νὰ ἀντικαταστήσουμε τὸ σύμβολο ποὺ βρίσκεται στὰ ἀριστερά, μὲ τὴ σειρά τῶν συμβόλων ποὺ βρίσκονται στὰ δεξιά. Σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες ἀντικατάστασης, ἡ σειρά συμβόλων ΟΦ + ΡΦ μπορεῖ νὰ μπεῖ στὴ θέση τοῦ ἀρχικοῦ σύμβολου Π. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ἄλλοι κανόνες θὰ ἀναλύσουν τὶς ΟΦ καὶ ΡΦ στὰ συστατικά τους μέρη: σὲ ἓνα σύνολο γραμματικῶν κανόνων τῆς ἀπλούστερης μορφῆς, ἡ ὀνοματικὴ φράση μπορεῖ νὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα ἄρθρο (Ἄρθ.) καὶ ἓνα ὄνομα (Ο)· ἡ ρηματικὴ φράση ἀπὸ ἓνα βοηθητικὸ ρῆμα (Βοηθ.), ἓνα κύριο ρῆμα (Ρ) καὶ μιὰ ὀνοματικὴ φράση (ΟΦ). Μιὰ πολὺ ἀπλὴ γραμματικὴ ἐνὸς ἀποσπάσματος τῆς ἀγγλικῆς γλώσσας μπορεῖ νὰ εἶναι κάπως ἔτσι:

1. $\Pi \rightarrow \text{ΟΦ} + \text{ΡΦ}$
2. $\text{ΟΦ} \rightarrow \text{Ἄρθ.} + \text{Ο}$
3. $\text{ΡΦ} \rightarrow \text{Βοηθ.} + \text{Ρ} + \text{ΟΦ}$

4. Βοηθ.→(can, may, will, must κλπ.)
5. Ρ→(read, hit, eat, κλπ.)
6. Ἄρθ.→(a, the)
7. Ο→(boy, man, book, κλπ.)

Ἄν εἰσάγουμε τὸ ἀρχικὸ σύμβολο Π σ' αὐτὸ τὸ σύστημα καὶ ἐρμηνεύσουμε κατόπιν κάθε βέλος ὡς ὀδηγία ἀντικατάστασης τοῦ συμβόλου ποὺ βρίσκεται στὸ ἀριστερὸ μέρος, μὲ τὰ στοιχεῖα ποὺ βρίσκονται στὸ δεξιὸ μέρος (στὴν περίπτωση ποὺ τὰ στοιχεῖα βρίσκονται μέσα σὲ παρενθέσεις θὰ ἀντικαταστήσουμε τὸ σύμβολο μὲ ἓνα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα), μπορούμε νὰ προχωρήσουμε στὴν παραγωγή (derivation) ἀγγλικῶν προτάσεων. Ἄν ἐφαρμόσουμε τοὺς κανόνες ποὺ παράγουν τὶς σειρὲς ἕως ὅτου ἐξαντλήσουμε τὰ στοιχεῖα τῶν σειρῶν ποὺ βρίσκονται στὰ ἀριστερὰ τῶν κανόνων ἀντικατάστασης, φτάνουμε σὲ μιὰ «τελικὴ σειρά». Ἀ.χ., ἀρχίζοντας μὲ τὸ σύμβολο Π καὶ κάνοντας τὶς ἀντικαταστάσεις σύμφωνα μὲ τοὺς παραπάνω κανόνες, μπορούμε νὰ κατασκευάσουμε τὴν ἀκόλουθη ἀπλή παραγωγή τῆς τελικῆς σειρᾶς ποὺ ὑπόκειται στὴν πρόταση «The boy will read the book»(δ).

Π

ΟΦ + ΡΦ(καν. 1)

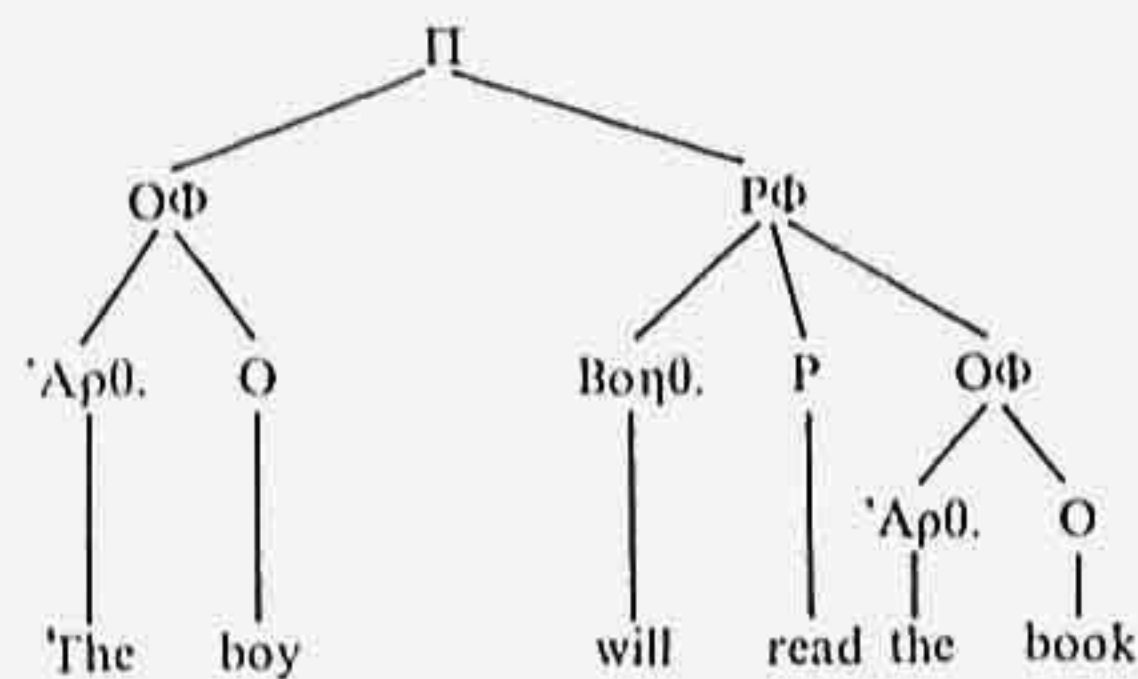
Ἄρθ. + Ο + ΡΦ(καν. 2)

Ἄρθ. + Ο + Βοηθ. + Ρ + ΟΦ(καν. 3)

Ἄρθ. + Ο + Βοηθ. + Ρ + Ἄρθ. + Ο(καν. 2)

the + boy + will + read + the + book(καν. 4, 5 καὶ 6)

Οἱ πληροφορίες ποὺ περιέχονται μέσα σὲ αὐτὴ τὴν παραγωγή μπορούν νὰ παρασταθοῦν γραφικὰ μὲ ἓνα «δέντρο» τῆς ἀκόλουθης μορφῆς:

Αὐτὸς ὁ «φραστικὸς δείκτης» (phrase marker) εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Chomsky παριστᾷ τὴ σύνταξη τῆς πρότασης «The boy will read the book». Ὁ «φραστικὸς δείκτης» δίνει μιὰ περιγραφὴ τῆς συντακτικῆς δομῆς τῆς πρότασης. Οἱ κανόνες φραστικῆς δομῆς τοῦ εἴδους ποὺ χρησιμοποίησα γιὰ νὰ κατασκευάσω τὴν παραγωγή ἐξυπονοοῦνταν σὲ ὀρισμένες τουλάχιστον ἀπὸ τὶς δομολογικὲς γραμματικὲς· ἀλλὰ ὁ Chomsky ἦταν ὁ πρῶτος ποὺ τοὺς διατύπωσε μὲ σαφὴ τρόπο καὶ ἔδειξε τὸ ρόλο τους στὴν παραγωγή τῶν προτάσεων. Δὲν ὑποστηρίζει βέβαια ὅτι ὁ ὁμιλητὴς γιὰ νὰ κατασκευάσει μιὰ πρόταση περνᾷ, συνειδητὰ ἢ ἀσυνειδητὰ, ἀπὸ συγκεκριμένες διεργασίες ὅπως ἡ ἐφαρμογὴ κανόνων τοῦ τύπου «ἀντικατάσταση τοῦ X μὲ τὸ Ψ».

Μία τέτοια ἔρμηνεία τῆς γραμματικῆς περιγραφῆς θὰ σήμαινε ὅτι συγχέουμε τὴν ἐξήγηση τῆς ἐπάρκειας μὲ μιὰ θεωρία τῆς τέλεσης.

Μόνο πὺὸ ὁ Chomsky πιστεύει πὺὸς ὁ κάτοχος μιᾶς γλώσσας ἔχει «ἐσωτερικεύσει» μὲ τὸν ἓνα ἢ μὲ τὸν ἄλλο τρόπο ὀρισμένους κανόνες κατασκευῆς προτάσεων, πὺὸς ἔχει μιὰ «σιωπηρὴ» ἢ «ἄσυνείδητη» γνώση γραμματικῶν κανόνων καὶ πὺὸς οἱ κανόνες φραστικῆς δομῆς πὺὸ ἀποτελοῦν τὴ γραμματικὴ «ἀναπαριστοῦν» τὴν ἐπάρκειά του. Μιὰ ἀπὸ τὶς βασικὲς δυσκολίες τῆς θεωρίας τοῦ Chomsky εἶναι πὺὸς δὲν ἔδωσε ποτὲ μιὰ σαφὴ καὶ ἀκριβὴ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα μὲ ποιὸν ἀκριβῶς τρόπο ἢ γραμματικὴ ἐξήγηση τῆς κατασκευῆς τῶν προτάσεων ὑποτίθεται πὺὸς ἀναπαριστᾷ τὴν ἱκανότητα τοῦ ὀμιλητῆ νὰ μιλάει καὶ νὰ κατανοεῖ προτάσεις, καὶ ἀκόμα, ἂν ὑποτεθεῖ πὺὸς ὁ ὀμιλητῆς γνωρίζει τοὺς κανόνες τῆς γραμματικῆς, ποιὰν ἀκριβῶς σημασία παίρνει ἔδῶ τὸ ρῆμα «γνωρίζω».

Οἱ κανόνες τῆς φραστικῆς δομῆς ἐξυπονοοῦνταν ἤδη, ὅπως ἀνάφερα, τουλάχιστον σὲ ὀρισμένες ἀπὸ τὶς δομολογικὲς γραμματικὲς πὺὸ ἀντέκρουσε ὁ Chomsky στὶς *Syntactic Structures* του. Μιὰ ἀπὸ τὶς πρῶτες ἀπόψεις πὺὸ ὑποστήριξε ἦταν πὺὸς οἱ κανόνες αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ἀκόμα καὶ σὲ ἓνα αὐστηρὸ καὶ τυπικὸ ἀπαγωγικὸ μοντέλο τοῦ τύπου πὺὸ περιγράψαμε, δὲν ἀρκοῦν γιὰ νὰ ἐξηγήσουν ὅλα τὰ συντακτικὰ δεδομένα τῶν φυσικῶν γλωσσῶν. Αἰχμὴ τῆς ἐπίθεσῆς του κατὰ τῆς δομολογίας ἦταν ὁ ἰσχυρισμὸς του ὅτι μόνοι οἱ κανόνες φραστικῆς δομῆς δὲν μποροῦν νὰ ἐξηγήσουν τὰ διάφορα εἶδη περιπτώσεων ὅπως «I like her cooking» καὶ «John is eager to please».

Πρῶτον, στὰ πλαίσια μιᾶς τέτοιας γραμματικῆς δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ περιγράψει μὲ φυσικὸ τρόπο τὶς ἀμφισημίες πὺὸ συναντιοῦνται σὲ μιὰ πρόταση ὅπως «I like her cooking». Οἱ κανόνες τῆς φραστικῆς δομῆς δὲν μποροῦν νὰ μᾶς δώσουν ἀπὸ μόνοι τους παρὰ μιὰ μόνο παραγωγή αὐτῆς τῆς πρότασης. Δεδομένου ὅμως ὅτι ἡ πρόταση εἶναι συντακτικὰ ἀμφισημικὴ, ἡ γραμματικὴ ὀφείλει νὰ ἐκφράσει αὐτὸ τὸ γεγονὸς μὲ περισσότερες διαφορετικὲς συντακτικὲς παραγωγὲς καὶ συνεπῶς μὲ περισσότερες διαφορετικὲς συντακτικὲς περιγραφές.

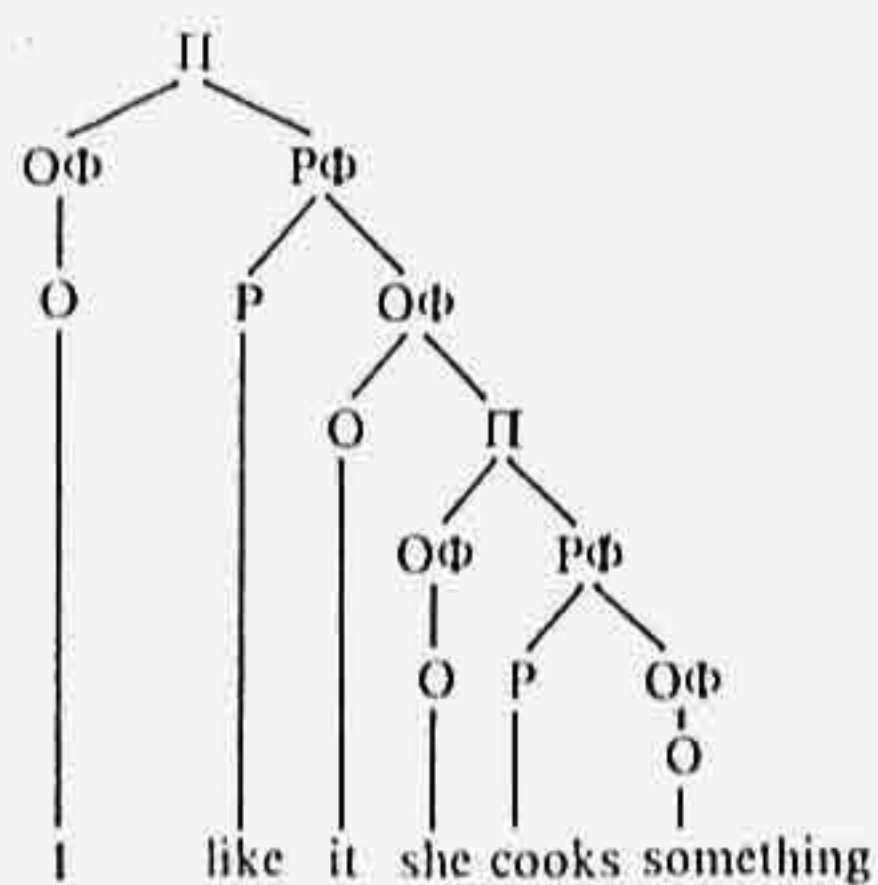
Δεύτερον, οἱ γραμματικὲς τῆς φραστικῆς δομῆς δὲν διαθέτουν τὰ μέσα γιὰ νὰ ἀποδώσουν τὶς διαφορὲς ἀνάμεσα στὸ «John is easy to please» καὶ στὸ «John is eager to please». Ἄν καὶ οἱ προτάσεις εἶναι συντακτικὰ διαφορετικὲς, οἱ κανόνες τῆς φραστικῆς δομῆς ἀπὸ μόνοι τους δὲν μποροῦν παρὰ νὰ ἀποδώσουν ὅμοιους φραστικοὺς δείκτες.

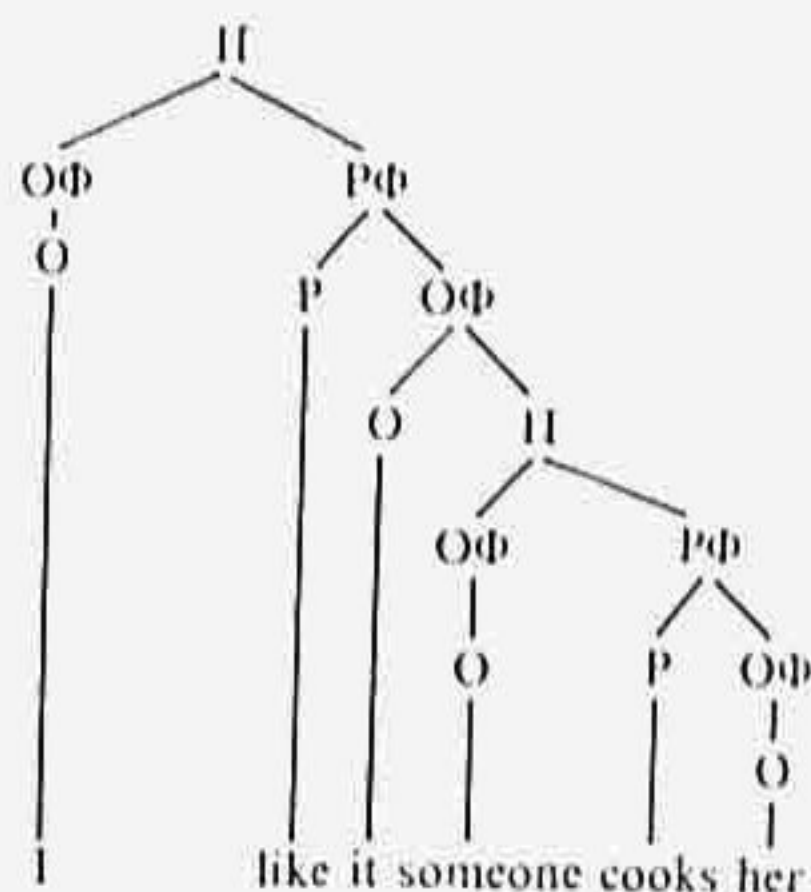
Τρίτον, μὲ τὸν ἴδιο ἀκριβῶς τρόπο πὺὸ οἱ ὀμοιότητες ἐπιφάνειας (στὰ παραδείγματα πὺὸ εἶδαμε) κρύβουν ὑποκείμενες διαφορὲς πὺὸ δὲν μποροῦν νὰ ἔρθουν στὸ φῶς μὲ μιὰ γραμματικὴ τῆς φραστικῆς δομῆς, ἔτσι οἱ διαφορὲς ἐπιφάνειας κρύβουν καὶ ὑποκείμενες ὀμοιότητες. Ἀ.χ., ἡ πρόταση «The book will be read by the boy» καὶ ἡ πρόταση «The boy will read the book»(ε) ἔχουν πολλὰ κοινὰ σημεῖα, παρὰ τὴ διαφορετικὴ διάταξη τῶν λέξεων καὶ

τήν προσθήκη όρισμένων στοιχείων: σημαίνουν και οί δυò τò ίδιο πράγμα — ή μόνη διαφορά είναι ότι ή μιà βρίσκεται στην παθητική φωνή και ή άλλη στην ένεργητική. Οί γραμματικές τής φραστικής δομής δέν μᾶς δίνουν άπό μόνες τους τὰ μέσα για νὰ άποδώσουμε αὐτή τήν όμοιότητα. Τò μόνο πού μᾶς δίνουν είναι δύο ἄσχετες μεταξύ τους περιγραφές αὐτῶν τῶν δυò προτάσεων.

Με σκοπò νὰ ἐξηγήσει τέτοια δεδομένα, ó Chomsky ὑποστηρίζει πὼς ή γραμματική χρειάζεται ένα ἄλλο είδος κανόνων ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς κανόνες τής φραστικής δομής: τοὺς «μετασχηματιστικούς» κανόνες, πὸ μετατρέπουν τοὺς φραστικούς δείκτες σὲ διαφορετικούς φραστικούς δείκτες, σβήνοντας, προσθέτοντας και ἀλλάζοντας τὴ θέση τῶν κάθε είδους στοιχείων. Λ.χ., με τοὺς μετασχηματιστικούς κανόνες τοῦ Chomsky, μπορούμε νὰ δείξουμε τὴν όμοιότητα τής ένεργητικής και τής παθητικής φωνής, δείχνοντας τὸν τρόπο με τὸν όποίο ó φραστικός δείκτης για τὴν ένεργητική φωνή μπορεί νὰ μετατραπεί σὲ φραστικό δείκτη για τὴν παθητική φωνή: ἀντὶ νὰ παράγουμε με τοὺς κανόνες τής φραστικής δομής δυò ἄσχετους φραστικούς δείκτες, μπορούμε νὰ ἐπινοήσουμε μιὰ γραμματική ἀπλούστερης μορφής, δείχνοντας με ποιὸ τρόπο ή ένεργητική και ή παθητική φωνή μπορούν νὰ παράγονται ἀπὸ τὸν ίδιο ὑποκείμενο φραστικό δείκτη.

Για νὰ ἐξηγήσουμε τίς προτάσεις τοῦ τύπου «I like her cooking», δείχνουμε πὼς δέν ἔχουμε νὰ κάνουμε με ένα μόνο φραστικό δείκτη, ἀλλὰ με έναν όρισμένο ἀριθμὸ διαφορετικῶν ὑποκείμενων προτάσεων, με διαφορετικό νόημα καθεμιὰ, και οί φραστικοί δείκτες αὐτῶν τῶν προτάσεων μπορούν νὰ μετασχηματιστοῦν ὅλοι σὲ έναν και μοναδικὸ φραστικό δείκτη τής πρότασης «I like her cooking». Κάτω ἀπὸ τὴ μοναδική πρόταση «I like her cooking», βρίσκονται οί φραστικοί δείκτες τῶν προτάσεων «I like what she cooks» («Μοῦ ἀρέσει τὸ φαί πὸ μαγειρεύει»), «I like the way she cooks» («Μοῦ ἀρέσει ὁ τρόπος πὸ μαγειρεύει»), «I like the fact that she cooks» («Μοῦ ἀρέσει πὸ μαγειρεύει») κλπ. Λ.χ., κάτω ἀπὸ τὰ δυò νοήματα «I like what she cooks» και «I like that she is being cooked» («Μοῦ ἀρέσει τὸ ὅτι μαγειρεύεται») βρίσκονται οί ἐξῆς φραστικοί δείκτες:³

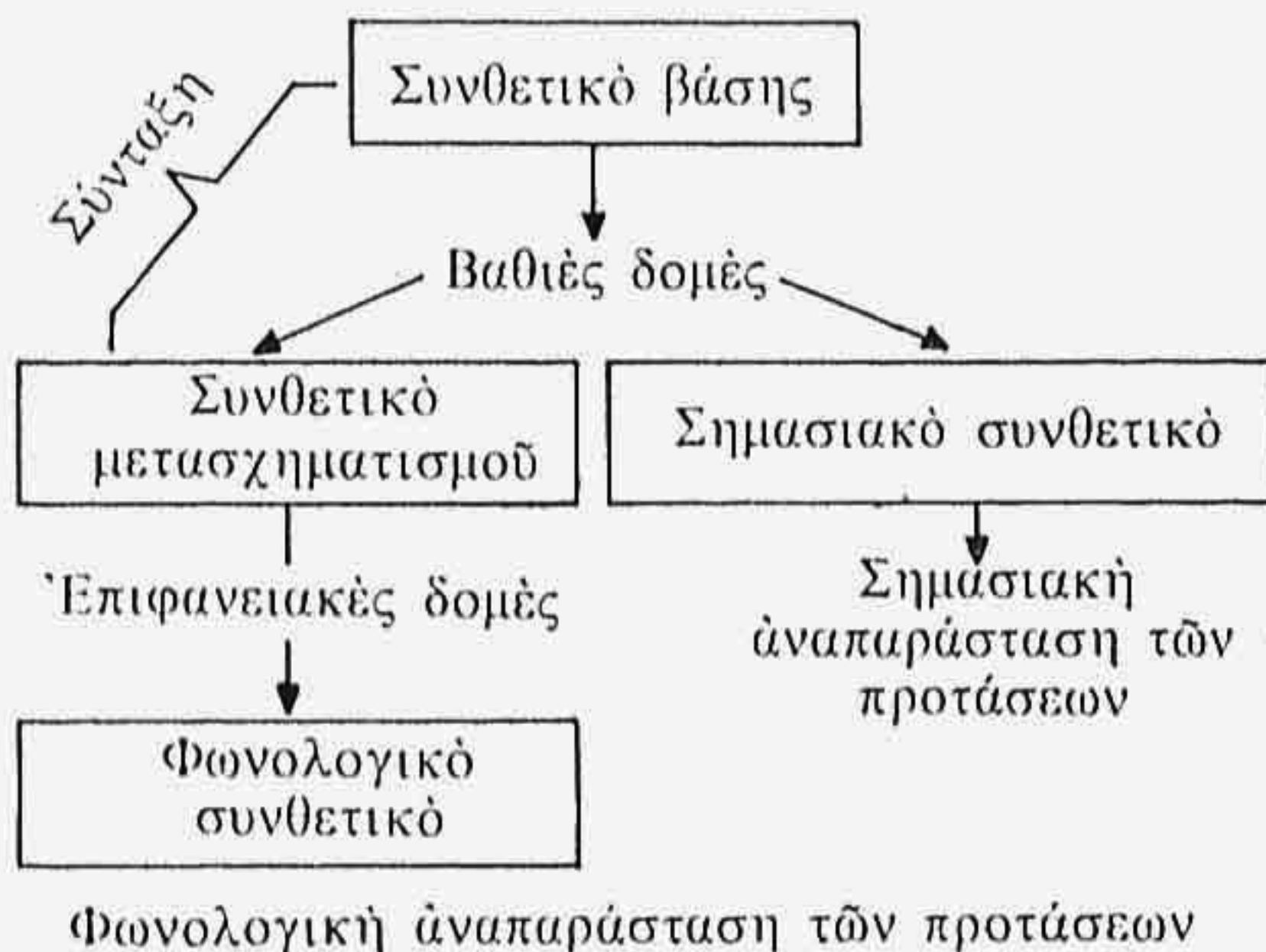
Διάφοροι μετασχηματιστικοί κανόνες μετατρέπουν τὸν καθένα τους στὸν ἴδιο παράγωγο (derived) φραστικό δείκτη γιὰ τὴν πρόταση «I like her cooking». Ὡστε ἡ ἀμφισημία τῆς πρότασης συμβολίζεται στὴ γραμματικὴ μὲ τοὺς φραστικούς δείκτες ἑνὸς ἀριθμοῦ διαφορετικῶν προτάσεων. Οἱ διαφορετικοὶ φραστικοὶ δείκτες ποὺ παράγονται ἀπὸ τοὺς κανόνες τῆς φραστικῆς δομῆς μετασχηματίζονται σὲ ἓναν καὶ τὸν αὐτὸ φραστικό δείκτη, μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν μετασχηματιστικῶν κανόνων.

Ἐξαιτίας τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μετασχηματιστικῶν κανόνων, οἱ γραμματικὲς τοῦ εἴδους ποὺ εἰσήγαγε ὁ Chomsky ὀνομάζονται συχνὰ «μετασχηματιστικὲς γενετικὲς γραμματικὲς» ἢ ἀπλῶς «μετασχηματιστικὲς γραμματικὲς». Ἀντίθετα μὲ τοὺς κανόνες τῆς φραστικῆς δομῆς ποὺ ἐφαρμόζονται σὲ ἓνα μοναδικὸ στοιχεῖο (ἀριστερὰ ἀπὸ τὸ βέλος) βάσει τῆς μορφῆς του, οἱ μετασχηματιστικοὶ κανόνες ἐφαρμόζονται σὲ ἓνα στοιχεῖο ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο βάσει τῆς θέσης του σὲ ἓνα φραστικό δείκτη: ἀντὶ νὰ ἀντικαταστήσει ἓνα στοιχεῖο μὲ μιὰ σειρά στοιχείων, ὁ μετασχηματιστικὸς κανόνας ἀντιστοιχίζει ἓνα φραστικό δείκτη σὲ ἓναν ἄλλο. Ἐπομένως οἱ μετασχηματιστικοὶ κανόνες ἐφαρμόζονται μετὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν κανόνων τῆς φραστικῆς δομῆς· ἡ δράση τους ἐντοπίζεται στὴν ἐξοδο (output) τῶν κανόνων τῆς φραστικῆς δομῆς τῆς γραμματικῆς.

Στοὺς κανόνες τῆς φραστικῆς δομῆς καὶ στοὺς μετασχηματιστικοὺς κανόνες ἀντιστοιχοῦν δυὸ συνθετικὰ τῆς σύνταξης τῆς γλώσσας, ἓνα *συνθετικὸ βάσης* καὶ ἓνα *συνθετικὸ μετασχηματισμοῦ*. Τὸ συνθετικὸ βάσης τῆς γραμματικῆς τοῦ Chomsky περιέχει τοὺς κανόνες τῆς φραστικῆς δομῆς ποὺ καθορίζουν τὴ *βαθιὰ δομὴ* κάθε πρότασης (μαζὶ μὲ ὀρισμένους ἄλλους κανόνες ποὺ θέτουν περιορισμοὺς στοὺς ἐπιτρεπόμενους συνδυασμοὺς λέξεων, ὥστε νὰ μὴν ἔχουμε ὡς ἀποτέλεσμα ἀ-νόητες σειρὲς ὅπως «The book will read the boy»(5)). Τὸ στοιχεῖο μετασχηματισμοῦ μετατρέπει τὴ βαθιὰ δομὴ τῆς πρότασης στὴν *ἐπιφανειακὴ δομὴ* τῆς. Στὸ παράδειγμα ποὺ εἶδαμε προηγουμένως στὶς προτάσεις «The book will be read by the boy» καὶ «The boy will read the book», δυὸ ἐπιφανειακὲς δομὲς παράγονται ἀπὸ μιὰ βαθιὰ δομὴ. Στὴν περίπτωσι τῆς πρότασης «I like her cooking», μιὰ ἐπιφανειακὴ δομὴ παράγεται ἀπὸ ἓναν ἀριθμὸ διαφορετικῶν βαθιῶν δομῶν.

Τὴν ἐποχὴ πού δημοσιεύτηκε τὸ *Aspects of the Theory of Syntax* ἐπικρατοῦσε ἡ ἄποψη πὼς ὅλα τὰ μέρη τῆς πρότασης πού ἔχουν σημασιακὴ ἀξία, ὅλα ὅσα καθορίζουν τὸ νόημά της, περιέχονταν στὴ βαθιὰ δομὴ τῆς πρότασης. Τὰ παραδείγματα πού ἀναφέραμε πιὸ πάνω συμφωνοῦν μὲ αὐτὴ τὴν ἄποψη. Ἡ πρόταση «I like her cooking» ἔχει διαφορετικὰ νοήματα, γιὰτὶ ἔχει διαφορετικὲς βαθιὲς δομές, ἀλλὰ μιὰ μόνο ἐπιφανειακὴ δομὴ· οἱ προτάσεις «The boy will read the book» καὶ «The book will be read by the boy» ἔχουν διαφορετικὲς ἐπιφανειακὲς δομές, ἀλλὰ μιὰ καὶ τὴν αὐτὴ βαθιὰ δομὴ, συνεπῶς ἔχουν τὸ ἴδιο νόημα.

Ἔτσι δημιουργήθηκε μιὰ ἀρκετὰ κομψὴ θεωρία τῶν σχέσεων τῆς σύνταξης μὲ τὴ σημασιολογία καὶ τὴ φωνολογία: τὰ δυὸ συνθετικὰ τῆς σύνταξης, τὸ συνθετικὸ βάσης καὶ τὸ συνθετικὸ μετασχηματισμοῦ, παράγουν ἀντίστοιχα βαθιὲς δομές καὶ ἐπιφανειακὲς δομές. Οἱ βαθιὲς δομές εἶναι ἡ εἴσοδος (input) τοῦ σημασιακοῦ συνθετικοῦ, πού περιγράφει τὸ νόημά τους. Οἱ ἐπιφανειακὲς δομές εἶναι ἡ εἴσοδος τοῦ φωνολογικοῦ συνθετικοῦ πού περιγράφει τὸν ἦχο τους. Μὲ λίγα λόγια, ἡ βαθιὰ δομὴ προσδιορίζει τὸ νόημα, ἡ ἐπιφανειακὴ δομὴ προσδιορίζει τὸν ἦχο. Ἡ γραφικὴ παράσταση τῆς θεωρίας μιᾶς γλώσσας ἦταν περίπου αὕτη:

Ἔργο τῆς γραμματικῆς εἶναι ἡ διατύπωση τῶν κανόνων πού βρίσκονται σὲ καθένα ἀπὸ τὰ μικρὰ τετράγωνα. Οἱ κανόνες αὐτοὶ ἀναπαριστοῦν, σύμφωνα μὲ τὴ θεωρία, τὴν ἐπάρκεια τοῦ κατόχου τῆς γλώσσας. Ἐφόσον γνωρίζει πὼς νὰ παράγει καὶ νὰ κατανοεῖ τὶς προτάσεις, ὁ κάτοχος τῆς γλώσσας ὀφείλει, μὲ ἕναν ὁποιοδήποτε τρόπο, νὰ γνωρίζει, ἢ νὰ ἔχει «ἐσωτερικεύσει», ἢ νὰ ἔχει μιὰ «ἐσωτερικὴ ἀναπαράσταση» αὐτῶν τῶν κανόνων.

Ἡ κομψότητα αὐτῆς τῆς εἰκόνας ἀμαυρώθηκε τὰ τελευταῖα χρόνια, ἐν

μέρει από τον ίδιο το Chomsky, που παραδέχεται τώρα πως οι επιφανειακές δομές προσδιορίζουν ένα μέρος τουλάχιστον του νοήματος, και με ριζοσπαστικότερο τρόπο από τους Νεότουρκους, τους γενετικούς σημασιολόγους, που επιμένουν στην άποψη πως δεν υπάρχουν όρια ανάμεσα στη σύνταξη και τη σημασιολογία, και συνεπώς πως δεν υπάρχουν τέτοια πράγματα όπως οι συντακτικές βαθιές δομές.

III

Ός αντίκρουση των μεθόδων και των προϋποθέσεων της δομικής γλωσσολογίας, ή επανάσταση του Chomsky δεν είναι αρκετά επαναστατική για πολλούς από τους σπουδαστές του. Ο Chomsky κληρονομεί και διατηρεί την προερχόμενη από τη δομολογική του ανατροφή πεποίθηση ότι η σύνταξη μπορεί, και πρέπει να είναι, ένα αντικείμενο μελέτης ανεξάρτητο από τη σημασιολογία, ότι η μορφή οφείλει να περιγραφεί ανεξάρτητα από το νόημα. Στις *Syntactic Structures* υποστήριζε ήδη ότι «ή διερεύνηση αυτού του είδους των σημασιακών εισηγήσεων οδηγεί κατά κανόνα στο συμπέρασμα πως ή κατασκευή μιᾶς γραμματικής θεωρίας στηριγμένη σε στέρεα και γόνιμα θεμέλια δεν μπορεί παρά να γίνει πάνω σε καθαρά τυπική (formal) βάση»⁴.

Οι δομολόγοι φοβόντουσαν την εισβολή της σημασιολογίας στη σύνταξη, για το λόγο ότι το νόημα τους φαινόταν μιᾶ έννοια νεφελώδης και αντιεπιστημονική, σε σημείο που να μην μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε μιᾶ αυστηρή επιστήμη της γλώσσας. Η στάση αυτή, όπως μπορούμε να δοῦμε, διατηρείται εν μέρει στην επίμονη προτίμηση που δείχνει ο Chomsky για τη συντακτική εξήγηση των γλωσσικών φαινομένων σε βάρος της σημασιακής εξήγησης. Αλλά, κατά τη γνώμη μου, ή επιθυμία του να διασώσει την αυτονομία της σύνταξης πηγάζει από μιᾶ βαθύτερη φιλοσοφική δέσμευση: ο άνθρωπος είναι από τη φύση του συντακτικό ζῷο για τον Chomsky. Η δομή του ἔγκεφάλου του καθορίζει τη δομή της σύνταξης, και για το λόγο αυτό ή μελέτη της σύνταξης είναι ένα από τὰ κλειδιά και ἴσως τὸ πιὸ σημαντικό κλειδί της μελέτης του ανθρώπινου νοῦ.

Είναι βέβαια σωστό, θὰ ἔλεγε ο Chomsky, πως οι ἄνθρωποι χρησιμοποιοῦν τὰ συντακτικὰ ἀντικείμενα για σημασιακοὺς σκοποὺς (δηλαδή ότι μιᾶνε με τις προτάσεις τους), ἀλλὰ οι σημασιακοὶ σκοποὶ οὔτε καθορίζουν τὴ μορφή της σύνταξης οὔτε κὰν τὴν ἐπηρεάζουν σε ὑπολογίσιμο σημείο. Καί μάλιστα, ἂν ή μελέτη της γλώσσας ὡς τυπικὸ σύστημα είναι ἕνα τόσο ἔξοχο μέσο μελέτης του ἀνθρώπινου νοῦ, είναι γιατί ή μορφή συνδέεται συμπτωματικὰ μόνο με τὴ λειτουργία.

Ἀξίζει νὰ ὑπογραμμίσουμε τὸν ἰδιόρρυθμο καὶ ἐκκεντρικὸ τρόπο με τὸν ὁποῖο ο Chomsky προσεγγίζει γενικὰ τὴ γλώσσα. Οἱ σχολιαστὲς πὸν ἀσπάζονταν ἀνεπιφύλακτα τὴ θεωρία του θαμπώθηκαν τόσο ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματά

της στη σύνταξη, ώστε δεν πρόσεξαν ότι ένα μεγάλο μέρος από τη θεωρία αντιστρατεύεται έντελώς συνηθισμένες και πειστικές παραδοχές της κοινής λογικής για τη γλώσσα. Η εικόνα της γλώσσας, σύμφωνα με την κοινή λογική, είναι κάπως έτσι. Σκοπός της γλώσσας είναι η επικοινωνία, με την ίδια περίπου έννοια που σκοπός της καρδιάς είναι να αντλεί το αίμα. Και στις δυο περιπτώσεις, η μελέτη της δομής μπορεί να γίνει ανεξάρτητα από τη λειτουργία, αλλά κάτι τέτοιο θα ήταν και άσκοπο και άστοχο, εφόσον η δομή και η λειτουργία επιδρούν ή μιὰ στην άλλη με τόσο εμφανή τρόπο. Έπικοινωνούμε πρωταρχικά με τον πλησίον μας, αλλά επίσης με τον εαυτό μας, όπως όταν μονολογούμε φωναχτά ή κάνουμε σκέψεις με λόγια. Οί ανθρώπινες γλώσσες συγκαταλέγονται ανάμεσα στα διάφορα συστήματα ανθρώπινης επικοινωνίας (όπως οί χειρονομίες, τὰ συμβολικά συστήματα και η αναπαραστατική τέχνη), αλλά η γλώσσα έχει άπειρα μεγαλύτερη επικοινωνιακή δύναμη από τὰ άλλα.

Δεν ξέρουμε πώς εξελίχτηκε η γλώσσα στην ανθρώπινη προϊστορία, αλλά μπορούμε λογικά να υποθέσουμε πώς οί ανάγκες επικοινωνίας επηρέασαν τη δομή. Λ.χ., οί μετασχηματιστικοί κανόνες διευκολύνουν την οικονομία και γι' αυτό επιβιώνουν. Δεν χρειάζεται να ποῦμε «I like it that she cooks in a certain way»⁽⁷⁾· μπορούμε απλῶς να ποῦμε «I like her cooking». Τὸ τμήμα που πληρώνουμε γι' αυτή την οικονομία είναι μικρό: δημιουργούνται οί ἀμφισημίες. Ἄλλα οί ἀμφισημικές προτάσεις δεν είναι και τόσο μεγάλο εμπόδιο για την επικοινωνία, εφόσον τὰ συμφραζόμενα ξεδιαλύνουν συνήθως τις ἀμφισημίες σὲ μιὰ συνομιλία. Οί μετασχηματισμοί διευκολύνουν επίσης την επικοινωνία, εφόσον μᾶς επιτρέπουν να δώσουμε ἔμφαση σὲ ὀρισμένα πράγματα σὲ βάρος ἄλλων: μπορούμε να ποῦμε ὄχι μόνο «Bill loves Sally», αλλά επίσης «It is Bill that loves Sally», και ἀκόμα «It is Sally that Bill loves».⁽⁸⁾ Γενικά, η κατανόηση τῶν συντακτικῶν δεδομένων προϋποθέτει την κατανόηση της λειτουργίας τους στην επικοινωνία, εφόσον προορισμός της γλώσσας είναι η επικοινωνία.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, η εικόνα που δίνει ὁ Chomsky δείχνει να είναι περίπου αὐτή: η γλώσσα, ἂν ἐξαιρέσουμε γενικότερους σκοπούς ὅπως η ἔκφραση τῶν ἀνθρώπινων σκέψεων, δεν έχει οὐσιαστικὸ προορισμό, ἢ, ἀκόμα και ἂν έχει, η συσχέτιση τοῦ προορισμοῦ και της δομής της δεν παρουσιάζει ἔνδιαφέρον. Οί συντακτικές δομές τῶν ἀνθρώπινων γλωσσῶν είναι τὰ προϊόντα ἔμφυτων χαρακτηριστικῶν τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ, και δεν ἔχουν σημαντική σχέση με την επικοινωνία, ἂν και χρησιμοποιούνται βεβαίως, ἀνάμεσα σὲ ἄλλους σκοπούς, για την επικοινωνία. Τὸ οὐσιαστικὸ στοιχείο τῶν γλωσσῶν, τὸ καθοριστικὸ τους γνώρισμα, είναι η δομή τους. Ἡ ἀποκαλούμενη «γλώσσα τῶν μελισσῶν», λ.χ., δεν ἀποτελεῖ με κανένα τρόπο γλώσσα, εφόσον δεν διαθέτει τὴν κατάλληλη δομή, και τὸ γεγονός ὅτι οί μέλισσες τὴ χρησιμοποιοῦν με προφανή σκοπὸ τὴν επικοινωνία είναι κάτι ἄσχετο. Ἄν τὰ ἀνθρώπινα ὄντα φτάσουν σὲ ἕνα βαθμὸ ἐξέλιξης ὅπου θὰ

χρησιμοποιούν, για να επικοινωνήσουν, συντακτικές μορφές που δεν θα έχουν σχέση με τις μορφές που ξέρουμε σήμερα, που θα ξεπερνάνε την τωρινή μας κατανόηση, τότε τα ανθρώπινα όντα δεν θα έχουν πια γλώσσα, αλλά κάτι άλλο.

Σύμφωνα με τον Chomsky, η γλώσσα καθορίζεται από τη συντακτική δομή (και όχι από τη χρήση της δομής στην επικοινωνία), και η συντακτική δομή καθορίζεται από έμφυτες ιδιότητες του ανθρώπινου νοῦ (και όχι από τις ανάγκες της επικοινωνίας). Ξεκινώντας από αυτή την εικόνα της γλώσσας, δεν πρέπει να μᾶς φαίνεται περίεργο που η κύρια συμβολή του Chomsky είναι στη σύνταξη. Τα ὡς τώρα ἀποτελέσματα τῶν σημασιολογικῶν ἐρευνῶν τοῦ ἴδιου καὶ τῶν συνεργατῶν του δὲν ξεπερνοῦν τὴ μετριότητα.

Γιὰ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς καλύτερους σπουδαστὲς τοῦ Chomsky μιὰ τέτοια εἰκόνα τῆς γλώσσας εἶναι ἀστήριχτη, καὶ ἡ γλωσσικὴ θεωρία ποὺ προκύπτει ἀπὸ αὐτὴ εἶναι χωρὶς λόγο δυσκίνητη. Ὑποστηρίζουν πὼς ἓνας ἀπὸ τοὺς κύριους παράγοντες διαμόρφωσης τῆς συντακτικῆς δομῆς εἶναι ἡ σημασιολογία. Ἀκόμα καὶ οἱ ἔννοιες τοῦ τύπου «γραμματικὰ ὀρθὴ πρόταση» ἢ «καλοσχηματισμένη» πρόταση ἀπαιτοῦν κατὰ τὴ γνώμη τους τὴν εἰσαγωγὴ σημασιολογικῶν διασαφήσεων. Ἀ.χ. ἡ πρόταση «John called Mary a Republican and then SHE insulted HIM»⁽¹⁾⁵ ἀποτελεῖ μιὰ καλοσχηματισμένη πρόταση μόνο ἂν δεχτοῦμε πὼς αὐτοὶ ποὺ συμμετέχουν στὴ συζήτηση θεωροῦν προσβλητικὸ τὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ ρεπουμπλικάνου.

Ὅπως περίπου ὁ Chomsky ὑποστήριζε παλαιότερα πὼς οἱ δομολόγοι δὲν μπορούσαν νὰ βάλουν εὐκόλα σὲ μιὰ σειρά τὰ συντακτικὰ δεδομένα τῆς γλώσσας, ἔτσι καὶ οἱ γενετικοὶ σημασιολόγοι ὑποστηρίζουν τώρα πὼς τὸ σύστημά του δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγήσει εὐκόλα τὴν ἀλληλοδιείσδυση σημασιολογίας καὶ σύνταξης. Δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε πὼς ὑπάρχει ὁμοφωνία ἀνάμεσα στοὺς κριτικοὺς τοῦ Chomsky — Ross, Postal, Lakoff, McCawley, Fillmore (μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς συγκαταλέγονται ἀνάμεσα στοὺς καλύτερους σπουδαστὲς του) — ἀλλὰ γενικὰ συμφωνοῦν πὼς ἡ σύνταξη καὶ ἡ σημασιολογία δὲν μποροῦν νὰ διαχωριστοῦν μὲ ἐντελῶς σαφὴ τρόπο, καὶ συνεπῶς δὲν χρειάζεται νὰ ὑποθέσουμε τὴν ὕπαρξη καθαρὰ συντακτικῶν βαθιῶν δομῶν.

Οἱ αὐτοαποκαλούμενοι γενετικοὶ σημασιολόγοι πιστεύουν πὼς τὸ γενετικὸ συνθετικὸ μιᾶς γλωσσικῆς θεωρίας δὲν εἶναι ἡ σύνταξη, ὅπως στὰ παραπάνω διαγράμματα, ἀλλὰ ἡ σημασιολογία· πὼς ἡ γραμματικὴ ἀρχίζει μὲ τὴν περιγραφὴ τοῦ νοήματος μιᾶς πρότασης καὶ κατόπιν παράγει τὶς συντακτικὲς δομὲς μὲ τὴν εἰσαγωγὴ συντακτικῶν καὶ λεξικολογικῶν κανόνων. Ἔτσι ἡ σύνταξη δὲν εἶναι παρὰ μιὰ συλλογὴ ἀπὸ κανόνες γιὰ τὴν ἔκφραση τοῦ νοήματος.

Εἶναι ἀκόμα πολὺ νωρὶς γιὰ νὰ κάνουμε ἓναν ἀπολογισμὸ τῆς διαμάχης ποὺ ἔφερε ἀντιμέτωπες τὴ γενετικὴ γραμματικὴ τοῦ Chomsky καὶ τὴ νέα

θεωρία τῆς γενετικῆς σημασιολογίας, ἐν μέρει ἐπειδὴ τὰ ἐπιχειρήματα εἶναι πρὸς τὸ παρὸν πολὺ ἀσαφῆ. Ὁ ἴδιος ὁ Chomsky πιστεύει πὼς δὲν ὑπάρχουν οὐσιαστικά ἀποτελέσματα γιατί οἱ ἐπικριτές του δὲν ἔκαναν τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ ἀναπλάσουν τὴ θεωρία του μὲ μιὰ νέα ὀρολογία⁶.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά εἶναι φανερό ὅτι ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴ γενικὴ θεώρηση τοῦ Chomsky γιὰ τὴ γλῶσσα ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ πρόβλημα ἂν ὑπάρχει αὐτὸ πὸν ὀνομάζουμε συντακτικὲς βαθιὲς δομές. Ὁ Chomsky ὑποστηρίζει πὼς ἂν δὲν ὑπῆρχαν βαθιὲς δομές, ἡ γλωσσολογία θὰ εἶχε πολὺ λιγότερο ἐνδιαφέρον ὡς μελέτη, γιατί τότε δὲν θὰ μπορούσαμε, παίρνοντας ἐπιχειρήματα ἀπὸ τὴ σύνταξη, νὰ συζητήσουμε γιὰ τὴ δομὴ τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ, κάτι πὸν ἀποτελεῖ γιὰ τὸν Chomsky τὸ κύριο ἐνδιαφέρον τῆς γλωσσολογίας. Πιστεύω, ἀντίθετα, πὼς ἂν οἱ γενετικοὶ σημασιολόγοι ἔχουν δίκιο (καὶ εἶναι φανερό πὼς ἔχουν δίκιο) στὴν ἄποψη ὅτι δὲν ὑπάρχουν ὄρια ἀνάμεσα στὴ σύνταξη καὶ τὴ σημασιολογία, οὔτε, συνεπῶς, συντακτικὲς βαθιὲς δομές, ἡ γλωσσολογία θὰ παρουσίαζε ἀκόμα μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον, καὶ μόνο γιὰ τὸ λόγο ὅτι θὰ μπορούσαμε νὰ ἀρχίσουμε σὲ αὐτὴ τὴ βάση μιὰ συστηματικὴ διερεύνηση τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο ἡ μορφή καὶ ἡ λειτουργία ἐπενεργοῦν ἢ μιὰ στὴν ἄλλη, τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο ἡ χρῆση καὶ ἡ δομὴ ἐπηρεάζουν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη, ἀντὶ νὰ ὑποθέτουμε αὐθαίρετα τὸ ἀντίθετο, ὅπως συχνὰ τείνει νὰ δεχτεῖ ὁ Chomsky.

Μιὰ ἀπὸ τίς εἰρωνεῖες τῆς ἐπανάστασης τοῦ Chomsky εἶναι ὅτι ὁ πρωτεργάτης τῆς κατέχει σήμερα μιὰ θέση μειοψηφίας στὸ κίνημα πὸν δημιουργήσε. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν πιὸ δραστήριων ἐρευνητῶν στὸν τομέα τῆς γενετικῆς γραμματικῆς θεωροῦν πὼς ἡ θέση τοῦ Chomsky εἶναι ξεπερασμένη ἀπὸ τὰ διάφορα ἐπιχειρήματα πὸν ἀφοροῦν τὴν ἀλληλεπίδραση σύνταξης καὶ σημασιολογίας. Οἱ δομολόγοι τοῦ παλιοῦ καιροῦ πὸν εἶχαν ὑποστει στὴν ἀρχὴ τὴν ἐπίθεση τοῦ Chomsky παρακολουθοῦν μὲ ἀγαλλίαση αὐτὴ τὴν ἐπανάσταση μέσα στὴν ἐπανάσταση τρίβοντας εὐχαριστημένος τὰ χέρια τους μπροστὰ στὸ θέαμα τοῦ ἀλληλοσπαραγμοῦ τῶν ἀντιπάλων τους. «Τὰ παιδιά τῆς TG(*) βρίσκονται σὲ μεγάλες φασαρίες», μοῦ εἶπε ἓνας παλαίμαχος τῆς παλιᾶς σχολῆς. Ἀλλὰ οἱ ὀπαδοὶ τῆς παράδοσης κάνουν λάθος ἂν πιστεύουν πὼς ἡ πάλι αὐτὴ θὰ ἐνισχύσει τὴ θέση τους. Ἡ σύγκρουση ἐξελίσσεται στὸ σύνολό τῆς μέσα στὰ πλαίσια τοῦ ἐννοιολογικοῦ συστήματος πὸν δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸν Chomsky. Ὁποῖος καὶ ἂν κερδίσει, ὁ χαμένος θὰ εἶναι ἡ παλαιὰ δομολογία.

IV

Τὸ πιὸ ἐντυπωσιακὸ συμπέρασμα πὸν βγάζει ὁ Chomsky ἀπὸ τὸ γλωσσολογικὸ του ἔργο γιὰ τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ, εἶναι ὅτι τὰ ἀποτελέσματα πὸν ἔφερε δικαιώνουν τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν ὀρθολογιστῶν φιλόσοφων τοῦ 17ου αἰῶνα, τοῦ Descartes, τοῦ Leibniz κ.ἄ., ὅτι ὑπάρχουν ἔμφυτες ἰδέες στὸ

νοῦ. Οἱ ὀρθολογιστὲς ἰσχυρίζονται πὼς ἡ γνώση ποὺ διαθέτουν τὰ ἀνθρώπινα ὄντα δὲν ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἐμπειρία, ἀλλὰ πὼς προηγεῖται κάθε ἐμπειρίας καὶ καθορίζει τὴ μορφή τῆς γνώσης ποὺ ἀποκτᾶμε μὲ τὴν ἐμπειρία. Σὲ ἀντιδιαστολή μὲ αὐτὴ τὴν ἄποψη, ἡ ἐμπειριστικὴ παράδοση, ἀπὸ τὸν Locke ὡς τοὺς μηχαναβιοριστὲς θεωρητικοὺς τῆς μάθησης, τείνει πρὸς μιὰ θεώρηση τοῦ νοῦ ὡς *tabula rasa* ὅπου ἡ γνώση δὲν προηγεῖται τῆς ἐμπειρίας καὶ ὅπου δὲν ὑφίστανται περιορισμοὶ ὡς πρὸς τὶς πιθανὲς μορφὲς τῆς γνώσης, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ὅτι πρέπει νὰ ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἐμπειρία βάσει μηχανισμῶν ὅπως οἱ συνειρμοὶ ἰδεῶν ἢ ἡ συνηθισμένη σύνδεση ἐρεθίσματος καὶ ἀντίδρασης. Σύμφωνα μὲ τοὺς ἐμπειριστὲς, κάθε γνώση προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐμπειρία, σύμφωνα μὲ τοὺς ὀρθολογιστὲς, ἓνα μέρος τῆς γνώσης εἶναι ἔμφυτο καὶ προγενέστερο τῆς ἐμπειρίας. Ὁ Chomsky, ὅταν ἐκφράζεται χωρὶς περιστροφές, ἰσχυρίζεται πὼς ἀντέκρουσε τοὺς ἐμπειριστὲς καὶ δικαίωσε τοὺς ὀρθολογιστὲς.

Τὸ ἐπίκεντρο τῆς ἐπιχειρηματολογίας του εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο τὰ παιδιὰ μαθαίνουν τὴ γλῶσσα. Ἄς ὑποθέσουμε πὼς ἡ ἀνάλυση τῆς δομῆς τῶν φυσικῶν γλωσσῶν, ποὺ δώσαμε στὸ δεῦτερο μέρος, εἶναι σωστὴ. Σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωσι ἡ γραμματικὴ μιᾶς φυσικῆς γλώσσας θὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα σύνολο κανόνων τῆς φραστικῆς δομῆς ποὺ θὰ παράγουν ὑποκείμενους φραστικοὺς δείκτες, ἓνα σύνολο μετασχηματιστικῶν κανόνων ποὺ θὰ ἀντιστοιχίζουσι βαθιῆς δομῆς ἐπιφανειακῆς δομῆς, ἓνα σύνολο φωνολογικῶν κανόνων ποὺ θὰ καθορίζουσι τὴ φωνητικὴ ἀπόδοσι τῶν ἐπιφανειακῶν δομῶν κ.ο.κ. Ἄν λοιπόν, ρωτᾶει ὁ Chomsky, ὅλο αὐτὸ τὸ σύστημα ἀποτελεῖ μέρος τῆς γλωσσικῆς ἐπάρκειας τοῦ παιδιοῦ, πὼς στὸ καλὸ τὴν ἀποκτᾶ; Μὲ ἄλλα λόγια, τὸ παιδί, ὅταν μαθαίνει νὰ μιλάει, πὼς ἀποκτᾶ αὐτὴ τὴ γνώση τῆς ὁμιλίας ποὺ περιγράφεται ἀπὸ τὴ γραμματικὴ καὶ ποὺ συνιστᾶ τὴ γλωσσικὴ του ἐπάρκεια;

Δὲν πρέπει νὰ παραβλέψουμε, λέει ὁ Chomsky, ὀρισμένα στοιχεῖα ποὺ χαρακτηρίζουσι τὴ μάθησι: οἱ πληροφορίες ποὺ δίνονται στὸ παιδί — ὅταν οἱ ἄλλοι ἀπευθύνονται σ' αὐτὸ ἢ ὅταν τοὺς ἀκούει νὰ μιλᾶνε μεταξύ τους — εἶναι περιορισμένους σὲ ποσότητα, ἀποσπασματικὲς καὶ ἀτελεῖς. Εἶναι προφανὲς ὅτι τὸ παιδί δὲν θὰ μπορούσε μὲ κανένα τρόπο νὰ μάθει τὴ γλῶσσα μὲ μιὰν ἀπλὴ γενίκευσι τῶν ἀνεπαρκῶν ἐμπειριῶν του, τῶν ἐκφορῶν ποὺ ἀκούει. Ἄκόμα, τὸ παιδί μαθαίνει τὴ γλῶσσα πολὺ νωρὶς, πρὶν ἀναπτυχθοῦν οἱ γενικὲς διανοητικὲς του ἱκανότητες.

Καὶ πράγματι, ἡ ἱκανότητα ἐκμάθησις τῆς γλώσσας ἐξαρτᾶται μόνο περιθωριακὰ ἀπὸ τὴ νοημοσύνη καὶ τὰ κίνητρα — τὰ κουτὰ παιδιὰ ἢ τὰ ἐξυπνα παιδιὰ, τὰ παιδιὰ μὲ κίνητρο ἢ τὰ παιδιὰ χωρὶς κίνητρο, μαθαίνουν ὅλα νὰ μιλοῦν τὴ μητρικὴ τους γλῶσσα. Ἄν τὸ παιδί δὲν ἔχει μάθει τὴν πρώτη του γλῶσσα μέχρι τὴν ἐφηβικὴ ἡλικία, εἶναι δύσκολο καὶ ἴσως ἀδύνατο νὰ μάθει μιὰ γλῶσσα ἀργότερα. Δὲν εἶναι ἀπαραίτητο νὰ διδάξει κανεὶς τὴν πρώτη

γλώσσα στο παιδί: θα πάει ίσως στο σχολείο για να μάθει ανάγνωση και γραφή, αλλά δεν χρειάζεται να πάει στο σχολείο για να μάθει να μιλάει.

Σύμφωνα με τον Chomsky, το παιδί που μαθαίνει την πρώτη του γλώσσα επιτελεί, παρ' όλα αυτά, έναν αξιοσημείωτο πνευματικό άθλο: «έσωτερικεύει» τη γραμματική, κάνοντας έτσι κάτι παρόμοιο με την κατασκευή μιᾶς θεωρίας τῆς γλώσσας. Ὁ Chomsky λέει πὼς ἡ μόνη ἐξήγηση ὄλων αὐτῶν τῶν δεδομένων εἶναι ὅτι ὁ νοῦς δὲν ἀποτελεῖ *tabula rasa*, ἀλλὰ ὅτι τὸ παιδί ἔχει ἤδη καταστρωμένη στὸ μυαλό του τὴ μορφή τῆς γλώσσας πρὶν κὰν ἀρχίσει νὰ μιλάει. Τὸ παιδί ἔχει, ἄς ποῦμε, μιὰ καθολικὴ γραμματικὴ προγραμματισμένη στὸν ἐγκέφαλό του, ὡς μέρος τῆς κληρονομικότητάς του. Στὶς πιὸ φιλόδοξες ἐκδοχὲς τῆς θεωρίας του, ὁ Chomsky δηλώνει πὼς τὸ παιδί γεννιέται «μὲ μιὰ τέλεια γνώση τῆς καθολικῆς γραμματικῆς, δηλαδή μὲ ἓνα σταθερὸ σχηματισμὸ πὺ χρησιμοποιοεῖ, . . . μαθαίνοντας τὴ γλώσσα»⁷. Ἐνα παιδί μπορεῖ νὰ μάθει ὁποιαδήποτε ἀνθρώπινη γλώσσα μὲ βάση ἐλλειπέστατες πληροφορίες. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση θὰ πρέπει νὰ διαθέτει ὡς μέρος τοῦ ἔμφυτου νοητικοῦ του ἐξοπλισμοῦ τὶς μορφὲς πὺ εἶναι κοινὲς σὲ ὅλες τὶς ἀνθρώπινες γλώσσες.

Ὡς πρόσθετη ἀπόδειξη τῆς ὑπαρξῆς μιᾶς ἰδιαίτερης ἀνθρώπινης «γλωσσικῆς ἱκανότητας»^(λ), ὁ Chomsky ἐπισημαίνει τὶς ριζικὲς διαφορὲς ἀνάμεσα στὰ συστήματα ἐπικοινωνίας τῶν ζώων καὶ στὶς ἀνθρώπινες γλώσσες. Τὰ συστήματα τῶν ζώων δὲν διαθέτουν παρὰ ἓναν περιορισμένο ἀριθμὸ ἐπικοινωνιακῶν «κατασκευῶν», καὶ κατευθύνονται συνήθως ἀπὸ ὀρισμένα ἐρεθίσματα. Ἀντίθετα, οἱ ἀνθρώπινες γλώσσες στὸ σύνολό τους ἔχουν ἀπειρη γενετικὴ ἱκανότητα καὶ οἱ ἐκφορὲς τῶν προτάσεων δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ προβλεφθοῦν μὲ βάση ἐξωτερικὰ ἐρεθίσματα. Αὐτὴ ἡ «δημιουργικὴ πλευρὰ τῆς χρήσης τῆς γλώσσας» προσιδιάζει στοὺς ἀνθρώπους.

Ἐνα παραδοσιακὸ ἐπιχείρημα ἐναντίον τῆς ὑπαρξῆς μιᾶς ἔμφυτης ἱκανότητας ἐκμάθησης τῆς γλώσσας εἶναι ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν ἀνθρώπινων γλωσσῶν. Οἱ διαφορὲς ἀνάμεσα στὰ κινέζικα, τὴ Νοοτκα, τὰ οὐγγρικά καὶ τὰ ἀγγλικά, λ.χ., εἶναι τόσο μεγάλες ὥστε νὰ ἐξαλείφουν τὴ δυνατότητα ὑπαρξῆς μιᾶς καθολικῆς γραμματικῆς, καὶ συνεπῶς ἡ ἐκμάθηση μιᾶς γλώσσας εἶναι θέμα νοημοσύνης μὲ τὴ γενικότερη ἔννοια, καὶ ὄχι ἔμφυτων «κατασκευῶν». Ὁ Chomsky προσπάθησε νὰ ἀντιστρέψει τὸ ἐπιχείρημα: παρ' ὅλες τὶς ἐπιφανειακὲς διαφορὲς, οἱ ὑποκείμενες δομὲς ὄλων τῶν ἀνθρώπινων γλωσσῶν παρουσιάζουν μεγάλες ὁμοιότητες. Ὅλες οἱ ἀνθρώπινες γλώσσες διαθέτουν κανόνες τῆς φραστικῆς δομῆς καὶ μετασχηματιστικὸς κανόνες. Ἀκόμα, περιέχουν προτάσεις, καὶ αὐτὲς οἱ προτάσεις ἀπαρτίζονται ἀπὸ ὀνοματικὲς φράσεις γιὰ τὸ ὑποκείμενο, ρηματικὲς φράσεις γιὰ τὸ κατηγορούμενο κλπ.

Ὁ Chomsky προβάλλει ἐδῶ δυὸ ἰσχυρισμοὺς. Πρῶτα, ἓναν ἱστορικὸ ἰσχυρισμὸ: οἱ ἀπόψεις του πάνω στὴ γλώσσα προαναγγέρονται ἤδη στοὺς ὀρθο-

λογιστές φιλόσοφους του 17ου αιώνα, ιδιαίτερα στον Descartes. "Υστερα, έναν ισχυρισμό θεωρητικού χαρακτήρα: η εμπειριστική θεωρία της μάθησης δεν μπορεί να εξηγήσει τη διαδικασία εκμάθησης της γλώσσας. Οι δυο αυτοί ισχυρισμοί δεν είναι απρόσβλητοι. Ο Descartes υποστήριξε πράγματι πως έχουμε έμφυτες ιδέες, όπως η ιδέα του τριγώνου ή η ιδέα της τελειότητας ή η ιδέα του Θεού. Άλλα δεν έχω υπόψη μου κανένα χωρίο του Descartes όπου να φαίνεται πως θεωρούσε τη σύνταξη των φυσικών γλωσσών ως κάτι τὸ έμφυτο. Αντίθετα, ο Descartes φαίνεται να πίστευε πως η γλώσσα είναι αυθαίρετη: ότι συνάπτουμε αυθαίρετα τις λέξεις με τις ιδέες μας. Σύμφωνα με τον Descartes, οι έννοιες είναι έμφυτες, ενώ η γλώσσα είναι κάτι τὸ αυθαίρετο και επίκτητο. Επιπλέον, ο Descartes δεν αφήνει περιθώρια ως προς τη δυνατότητα *υποσυνείδητης* γνώσης, καίριο σημείο του συστήματος του Chomsky. Ο Chomsky παραθέτει σωστά την άποψη του Descartes ότι η δημιουργική χρήση της γλώσσας διακρίνει τον άνθρωπο από τὰ κατώτερα ζώα. Άλλα τὸ σημείο αυτό και μόνο δεν μπορεί να στηρίξει τη θέση ότι ο Descartes υπήρξε προάγγελος της θεωρίας του Chomsky για τις έμφυτες ιδέες.

Στην πραγματικότητα, πρόκειται για δυο καίρια διαφορετικές θέσεις. Ο Descartes θεωρούσε ότι ο άνθρωπος είναι από τη φύση του ζώο που χρησιμοποιεί τη γλώσσα και προσδίδει αυθαίρετα λεκτικές étικéτες σὲ ένα έμφυτο σύστημα έννοιών. Ο Chomsky, όπως παρατηρήσαμε νωρίτερα, πιστεύει πως ο άνθρωπος είναι από τη φύση του συντακτικό ζώο που παράγει και κατανοεί προτάσεις, γιατί κατέχει ένα έμφυτο σύστημα γραμματικής που μπορεί να πάρει ποικίλες δυνατές μορφές ανάλογα με τις διαφορετικές ανθρώπινες γλώσσες στις οποίες βρίσκεται έκτεθειμένος. Με τον Leibniz έχουμε μιὰ καλύτερη ιστορική αναλογία από ό,τι με τον Descartes: υποστήριξε πως οι έμφυτες ιδέες βρίσκονται στὸ νοῦ όπως τὸ άγαλμα βρίσκεται ήδη προδιαγραμμένο σὲ ένα κομμάτι μάρμαρο. Σὲ ένα χωρίο του Leibniz που αναφέρεται συχνά από τον Chomsky, ο Leibniz κάνει

... τὴν παρομοίωση με ένα κομμάτι μάρμαρο που έχει φλέβες (νερά) αντί για ένα κομμάτι μάρμαρο έντελῶς λείο ή με άγραφες πλάκες, δηλαδή με μιὰ *tabula rasa*, όπως τὴν ονομάζουν οι φιλόσοφοι. Γιατί αν ή ψυχή μοιάζει με αυτές τις άγραφες πλάκες, ή αλήθεια θά βρισκόταν μέσα μας όπως τὸ περίγραμμα της μορφής του Ἡρακλή βρίσκεται μέσα στὸ μάρμαρο, στήν περίπτωση που τὸ μάρμαρο είναι έντελῶς άδιάφορο στήν άποδοχή αὐτῆς ή μιᾶς άλλης μορφής. "Αν όμως σ' αὐτὸ τὸ κομμάτι μάρμαρο υπήρχαν φλέβες που να διαγράφουν τὴ μορφή του Ἡρακλή αποκλείοντας τις άλλες μορφές, τὸ κομμάτι μάρμαρο θά ήταν, ἄς ποῦμε, προορισμένο γι' αὐτὸ τὸ σκοπό, και ὁ Ἡρακλῆς θά ήταν, κατὰ μία έννοια, σάν έμφυτος σ' αὐτό, αν και θά χρειαζόταν πολὺς κόπος για να άποκαλύψουμε αὐτὲς τις φλέβες, να τις καθαρίσουμε λαξεύοντάς τις και άπομακρύνοντας τὰ μέρη που τις έμποδίζουν να έμφανιστοῦν. Ἔτσι και οι ιδέες ή οι αλήθειες είναι έμφυτες σὲ μᾶς, ως κλίσεις, προδιαθέσεις, συνήθειες ή φυσικὲς δυνατότητες και ὄχι ως ένέργειες, ὅσο και αν οι δυνατότητες αὐτὲς συνοδεύονται πάντοτε από ὀρισμένες ένέργειες, πολλὲς φορές άδιόρατες, που αντιστοιχοῦν σ' αὐτὲς⁸.

Ἄν ὅμως τὸ σωστὸ μοντέλο τῆς ἔννοιας τῶν ἔμφυτων ἰδεῶν εἶναι τὸ κομμάτι μάρμαρο πὸν περιέχει τὴ μορφή τοῦ Ἡρακλῆ ὡς «προδιάθεση», «τάση», ἢ «φυσικὴ δυνατότητα», τότε ἓνα μέρος τουλάχιστον τῆς διαμάχης ἀνάμεσα στὸν Chomsky καὶ στοὺς ἐμπειριστὲς θεωρητικοὺς τῆς μάθησης ἐξαφανίζεται ὅπως ἡ πάχνη ἓνα ζεστὸ πρωί. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀτεγκτοὺς θιασῶτες τῶν ἐμπειριστικῶν καὶ μηχανιστικῶν θεωριῶν τῆς μάθησης δὲν ἀρνοῦνται πὸς τὸ παιδὶ ἔχει ἔμφυτες ἰκανότητες μάθησης, μὲ τὴν ἔννοια πὸς ἔχει ἔμφυτες προδιαθέσεις, κλίσεις καὶ φυσικὲς δυνατότητες. Σὰν τὸ κομμάτι μάρμαρο πὸν ἔχει τὴν ἔμφυτη ἰκανότητα νὰ γίνεται ἄγαλμα, τὸ παιδὶ ἔχει τὴν ἔμφυτη ἰκανότητα τῆς μάθησης. Ὁ W. V. Quine, λ.χ., ἀπαντώντας στὴν ὑπόθεση τοῦ Chomsky γιὰ τὴν ἔμφυτη γνώση, ὑποστηρίζει πὸς «ὁ μηχανιστικὸς κολυμπᾷ ἐν γνώσει του καὶ μετὰ χαρᾶς μέσα σὲ ἔμφυτους μηχανισμοὺς ἐκμάθησης». Πράγματι, ὑποστηρίζει ὁ Quine, «οἱ ἔμφυτες τάσεις καὶ προδιαθέσεις εἶναι ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ μηχανισμοῦ»⁹.

Ἄν ἡ ἔμφυτη γνώση εἶναι ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ μηχανισμοῦ, τί ἀπομένει ἀπὸ τὴ διαμάχη; Ἄκόμα καὶ ὕστερα ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τὶς οἰκουμενικὲς διαψεύσεις τῶν μηχανιστικῶν μὲ σκοπὸ νὰ δείξουν πὸς φυσικὰ ὁ μηχανισμὸς καὶ ὁ ἐμπειρισμὸς χρειάζονται ἔμφυτους μηχανισμοὺς γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ λειτουργήσουν τὰ σχήματα ἐρέθισμα-ἀντίδραση, μένει ἀκόμα ἓνας σκληρὸς πυρήνας γνήσιας διαφωνίας. Ὁ Chomsky δὲν ὑποστηρίζει μόνον πὸς τὸ παιδὶ θὰ πρέπει νὰ ἔχει «ἰκανότητες μάθησης», «τάσεις» καὶ «προδιαθέσεις», ἀλλὰ καὶ πὸς θὰ πρέπει νὰ ἔχει σὲ λειτουργία ἓνα ἐξειδικευμένο σύνολο γλωσσικῶν μηχανισμῶν. Οἱ ἰσχυρισμοὶ τῶν μηχανιστικῶν ὅτι οἱ γενικὲς στρατηγικὲς τῆς μάθησης βασίζονται σὲ μηχανισμοὺς ἐπανάδρασης, ἐπεξεργασίας πληροφοριῶν, ἀναλογίας, κλπ., δὲν ἐπαρκοῦν. Γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ ἐξηγήσουμε τὸ γεγονός ὅτι τὸ παιδὶ βρίσκει τὴ σωστὴ γραμματικὴ ὅταν ἐκτεθεῖ στὴ γλώσσα, πρέπει νὰ ὑποθέσουμε μιὰ ἔμφυτη γλωσσικὴ ἰκανότητα.

Τὸ ἐπίκεντρο τῆς ἐπιχειρηματολογίας τοῦ Chomsky εἶναι ὅτι ὁ συντακτικὸς πυρήνας κάθε γλώσσας ἔχει τόσο πολὺπλοκὴ καὶ ἐξειδικευμένη μορφή, εἶναι τόσο ἀνόμοιος πρὸς ἄλλα εἶδη γνώσης, ὥστε τὸ παιδὶ δὲν θὰ μπορούσε νὰ τὴ μάθει χωρὶς νὰ ἔχει προγραμματισμένη ἤδη στὸν ἐγκέφαλό του τὴ μορφή τῆς γραμματικῆς, χωρὶς νὰ ἔχει «τέλεια γνώση μιᾶς καθολικῆς γραμματικῆς». Στὸ σημεῖο πὸν ἔχει φτάσει σήμερα ἡ νευροφυσιολογία δὲν ὑπάρχει ἀκόμα τρόπος νὰ ἐλέγξουμε ἀπευθείας μιὰ τέτοια ὑπόθεση ἐξετάζοντας τὸν ἐγκέφαλο, γι' αὐτὸ καὶ τὰ στοιχεῖα πὸν μπορεῖ νὰ μᾶς ὀδηγήσουν σὲ ἓνα συμπέρασμα βρίσκονται ἀποκλειστικὰ στὰ γραμματικὰ δεδομένα. Γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν αὐτὴ τὴν ἐπιχειρηματολογία, οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Chomsky θὰ ἔπρεπε νὰ προτείνουν μιὰ πιὸ ἀπλὴ γραμματικὴ πὸν θὰ ἐξηγοῦσε τὴν ἰκανότητα τοῦ παιδιοῦ νὰ μαθαίνει τὴ γλώσσα, καὶ γενικὰ τὴ γλωσσικὴ ἐπάρκεια. Ἀλλὰ κανένας ἀπὸ τοὺς ὑπέρμαχοὺς τῆς παραδοσιακῆς

θεωρίας τῆς μάθησης δὲν ἔχει πετύχει ὡς τώρα κάτι τέτοιο (ἂν καὶ οἱ ὑποστηρικτὲς τῆς γενετικῆς γραμματικῆς ἰσχυρίζονται πὼς ἡ δική τους ἐξήγηση τῆς ἐπάρκειας εἶναι πολὺ ἀπλούστερη ἀπὸ τὸ διάγραμμα ποὺ σχεδιάσαμε στὸ δεύτερο μέρος, πιὸ πάνω).

Ὁ μπηχαβιοριστὴς καὶ ὁ ἐμπειριστὴς θεωρητικὸς τῆς μάθησης ποὺ δέχεται τὴν πολυπλοκότητα τῆς γραμματικῆς βρίσκεται μπροστὰ σὲ ἓνα δίλημμα: εἴτε πρέπει νὰ βασιστεῖ ἀποκλειστικὰ σὲ μηχανισμοὺς ἐρεθισματος-ἀντίδρασης, ὅποτε δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγήσει τὴν ἐκμάθηση τῆς γραμματικῆς, εἴτε πρέπει νὰ παραδεχτεῖ, ὅπως ὁ Quine, πὼς ὑπάρχουν ἔμφυτοι μηχανισμοὶ ποὺ δίνουν τὴ δυνατότητα στὸ παιδί νὰ μάθει τὴ γλώσσα. Ὄταν ὅμως οἱ μηχανισμοὶ αὐτοὶ ἐμπλουτιστοῦν μὲ τρόπο ὥστε νὰ μποροῦν νὰ ἐξηγήσουν τὴν πολυπλοκότητα καὶ τὴν ἰδιαιτερότητα τῆς γραμματικῆς, τότε τὸ μέρος τῆς θεωρίας ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς μηχανισμοὺς ἐρεθισματος-ἀντίδρασης, τὸ μέρος ποὺ ὑποτίθεται πὼς εἶναι ὁ πυρήνας της, ἔχει ἤδη χάσει κάθε ἐνδιαφέρον· γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ ἔχει ἀκόμα σήμερα πηγάζει ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τὴν ἱκανότητά της [τῆς θεωρίας] νὰ θέτει σὲ κίνηση τοὺς ἔμφυτους μηχανισμοὺς ποὺ εἶναι σήμερα τὸ κεντρικὸ στοιχεῖο τῆς θεωρίας τῆς μάθησης. Μὲ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο, ὁ μπηχαβιοριστὴς δὲν διαθέτει μιὰν ἀποτελεσματικὴ ἀπάντηση στὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Chomsky.

V

Τὸ πιὸ ἀδύνατο στοιχεῖο τῆς γραμματικῆς τοῦ Chomsky εἶναι τὸ σημασιακὸ συνθετικὸ της, ὅπως τὸ παραδέχτηκε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Chomsky σὲ πολλὲς περιπτώσεις.¹⁰ Ἐνῶ ὅμως ὁ ἴδιος πιστεύει ὅτι τὸ σημασιακὸ συνθετικὸ πάσχει ἀπὸ διάφορους δευτερεύοντες τεχνικοὺς περιορισμοὺς, ἐγὼ προσωπικὰ πιστεύω πὼς πάσχει ἀπὸ ριζικὴ ἀνεπάρκεια· πὼς ἡ ἰσχύνητα τῆς θεωρίας τοῦ νοήματος ποὺ ἐνέχεται δὲν δίνει στὴ γραμματικὴ τὴ δυνατότητα νὰ πραγματοποιήσει τὸν ἀντικειμενικὸ της σκοπὸ, ποὺ εἶναι ἡ ἐξήγηση ὅλων τῶν γλωσσικῶν σχέσεων ἀνάμεσα στὸν ἤχο καὶ τὸ νόημα.

Οἱ περισσότερες, ἂν καὶ ὄχι ὅλες, ἀπὸ τὶς διάφορες θεωρίες τοῦ νοήματος ποὺ ἐμφανίστηκαν τοὺς τελευταίους αἰῶνες, ἀπὸ τὸν Locke ὡς τὸν Chomsky καὶ τὸν Quine, πέφτουν στὴν ἴδια ἀκριβῶς πλάνη. Ἡ πλάνη μπορεῖ νὰ πάρει τὴ μορφή ἑνὸς διλήμματος στὸ ὁποῖο βρίσκεται ἡ θεωρία: εἴτε ἡ ἀνάλυση τοῦ ἴδιου τοῦ νοήματος θὰ περιέχει ὀρισμένα ἀπὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ἔννοιας πρὸς ἀνάλυση, ὅποτε ἡ ἀνάλυση ἀποτυγχάνει ἐξαιτίας τοῦ φαύλου κύκλου ποὺ δημιουργεῖται· εἴτε ἡ ἀνάλυση θὰ ἀνάγει τὸ ἀντικείμενό της σὲ ἀπλούστερα στοιχεῖα ποὺ δὲν θὰ περιλαμβάνουν τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ του, ὅποτε ἡ ἀνάλυση ἀποτυγχάνει λόγω ἀνεπάρκειας.

Προτοῦ ἐφαρμόσουμε αὐτὸ τὸ δίλημμα στὸν Chomsky, ἄς δοῦμε πὼς λειτουργεῖ σὲ μιὰ ἀπλὴ θεωρία τοῦ νοήματος ἀπὸ αὐτὲς ποὺ βρίσκουμε στοὺς

κλασικούς εμπειρικούς φιλόσοφους, τὸν Locke, τὸν Berkeley καὶ τὸν Hume. Αὐτοὶ οἱ μεγάλοι ἄγγλοι ἐμπειριστὲς θεωροῦσαν ὅλοι πῶς οἱ λέξεις παίρνουν τὸ νόημά τους ὡς σύμβολα τῶν ἰδεῶν στὸ νοῦ. Μιὰ πρόταση ὅπως «Τὸ λουλούδι εἶναι κόκκινο» παίρνει τὸ νόημά της ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ὅποιος κατανοεῖ τὴν πρόταση θὰ συνδέσει στὸ νοῦ του τὴν ἰδέα ἐνὸς λουλουδιοῦ μὲ τὴν ἰδέα τοῦ κόκκινου. Ἱστορικά, ὑπῆρξε μιὰ ποικιλία ἐπιχειρημάτων σχετικὰ μὲ διάφορα μέρη τῆς θεωρίας (λ.χ., οἱ ἰδέες ποὺ συμβολίζονταν μὲ γενικὰ ὀνόματα ἦταν γενικὲς ἰδέες ἢ μήπως εἰδικὲς ἰδέες ποὺ γίνονταν «γενικὲς στὴν ἀναπαράστασή τους»);. Ὅλοι ὅμως παραδέχονταν τὴ θεωρία σὲ γενικὲς γραμμές. Ἡ κατανόηση μιᾶς πρότασης εἶναι ἡ σύνδεση τῶν ἰδεῶν τοῦ νοῦ μὲ τοὺς περιγραφικοὺς ὅρους τῆς πρότασης.

Ἀμέσως ὅμως ἡ θεωρία βρίσκεται ἀντιμέτωπη μὲ μιὰ δυσκολία. Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ καθιστᾷ κρίσεις τὶς ἰδέες τοῦ νοῦ; Τί καθιστᾷ μιὰ διαδοχὴ εἰκόνων ἀναπαράσταση τοῦ ὁμιλιακοῦ ἐνεργήματος (speech act) τῆς δήλωσης ὅτι τὸ λουλούδι εἶναι κόκκινο; Σύμφωνα μὲ τὴ θεωρία, ἔχω πρῶτα τὴν ἰδέα ἐνὸς λουλουδιοῦ, καὶ ὕστερα ἔχω τὴν ἰδέα τοῦ κόκκινου. Ὡς ἐδῶ δὲν ὑπάρχει παρὰ μιὰ διαδοχὴ ἀσύνδετων εἰκόνων ποὺ δὲν συμποσοῦται στὴν κρίση ὅτι τὸ λουλούδι εἶναι κόκκινο, ποὺ εἶναι αὐτὸ ποὺ ἐκφράζεται στὴν πρόταση. Μπορῶ νὰ ὑποθέσω πῶς οἱ ἰδέες ἔρχονται σὲ κάποιον ποὺ κατανοεῖ τὴν πρόταση μὲ τὴ μορφή τῆς κρίσης, πῶς ἀπλῶς συνδέονται μὲ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο μὲ τὴν ἀναπαράσταση τοῦ ὁμιλιακοῦ ἐνεργήματος ποὺ συνίσταται στὴ δήλωση ὅτι τὸ λουλούδι εἶναι κόκκινο — ὅποτε ἔχουμε τὸ πρῶτο σκέλος τοῦ διλήμματος: ἡ θεωρία εἶναι κυκλική, ἐφόσον χρησιμοποιεῖ, γιὰ νὰ ἐξηγήσει τί εἶναι τὸ νόημα, ὀρισμένα βασικὰ στοιχεῖα τῆς ἴδιας τῆς ἔννοιας τοῦ νοήματος. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἂν δὲν ὑποθέσω πῶς οἱ ἰδέες ἐμφανίζονται μὲ τὴ μορφή τῆς κρίσης, τότε δὲν ἔχω στὸ νοῦ μου παρὰ μιὰ διαδοχὴ εἰκόνων καὶ ὄχι τὸ βασικὸ χαρακτηριστικὸ τῆς πρωταρχικῆς πρότασης, ποὺ εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἡ πρόταση λέει πῶς τὸ λουλούδι εἶναι κόκκινο — ὅποτε ἔχουμε τὸ δεύτερο σκέλος τοῦ διλήμματος: ἡ ἀνάλυση ἀποτυγχάνει ἐπειδὴ εἶναι ἀνεπαρκὴς γιὰ τὴν ἐξήγηση τοῦ νοήματος τῆς πρότασης.

Ἡ σημασιολογικὴ θεωρία τῆς γενετικῆς γραμματικῆς τοῦ Chomsky πέφτει στὴν ἴδια ἀκριβῶς πλάνη. Γιὰ νὰ τὸ ἀποδείξω, θὰ περιγράψω πρῶτα μὲ σύντομο τρόπο τί ὑποτίθεται πῶς κάνει ἡ θεωρία. Τὸ συντακτικὸ συνθετικὸ τῆς γραμματικῆς ἔχει ὡς ἔργο τὴν περιγραφή τῆς συντακτικῆς ἐπάρκειας τοῦ ὁμιλητῆ (γνώση τῆς δομῆς τῶν προτάσεων), καὶ τὸ φωνολογικὸ συνθετικὸ τὴν περιγραφή τῆς φωνολογικῆς του ἐπάρκειας (γνώση τοῦ ἤχου τῶν προτάσεων τῆς γλώσσας)· μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ τὸ σημασιακὸ συνθετικὸ ἔχει ὡς ἔργο τὴν περιγραφή τῆς σημασιακῆς ἐπάρκειας τοῦ ὁμιλητῆ (γνώση τῶν σημασιῶν τῶν προτάσεων καὶ τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο σημαίνουν αὐτὸ ποὺ σημαίνουν).

Τὸ σημασιακὸ συνθετικὸ τῆς γραμματικῆς μιᾶς γλώσσας ἐνσαρκώνει τὴ σημασιολογικὴ θεωρία αὐτῆς τῆς γλώσσας. Συνίσταται στὸ σύνολο τῶν κανόνων ποὺ καθορίζουν τὰ νοήματα τῶν προτάσεων τῆς γλώσσας καὶ λειτουργεῖ πάνω στὴ βásiμη ὑπόθεση ὅτι τὸ νόημα κάθε πρότασης καθορίζεται ἀπὸ τὸ νόημα ὅλων τῶν νοηματικῶν στοιχείων τῆς πρότασης, καὶ ἀπὸ τὸ συντακτικὸ συνδυασμὸ τους. Ἐφόσον τὰ στοιχεῖα αὐτὰ καὶ ἡ διάταξή τους ἀντιπροσωπεύονται στὴ βαθιὰ δομὴ τῆς πρότασης, ἡ εἴσοδος (input) τοῦ σημασιακοῦ συνθετικοῦ τῆς γραμματικῆς πρέπει νὰ συνίσταται στὶς βαθιές δομές τῶν προτάσεων ὅπως παράγονται ἀπὸ τὸ συντακτικὸ συνθετικὸ, μὲ τὸν τρόπο ποὺ περιγράψαμε στὸ δεύτερο μέρος.

Ἡ ἐξοδος (output) εἶναι ἓνα σύνολο «ἀναγνώσεων» κάθε πρότασης, ὅπου οἱ ἀναγνώσεις ὀφείλουν νὰ εἶναι ἡ «σημασιακὴ ἀναπαράσταση» τῆς πρότασης: περιγραφές τῶν νοημάτων τῆς πρότασης. Ὅταν, λ.χ., μιὰ πρόταση ἔχει τρία διαφορετικὰ νοήματα, τὸ σημασιακὸ συνθετικὸ ἀναπαράγει (duplicate) τὴν ἐπάρκεια τοῦ ὁμιλητῆ παράγοντας τρεῖς διαφορετικὲς ἀναγνώσεις. Ἄν ἡ πρόταση εἶναι ἄ-νόητη, τὸ σημασιακὸ συνθετικὸ δὲν παράγει ἀναγνώσεις· ἂν δυὸ προτάσεις ἔχουν τὸ ἴδιο νόημα, παράγει καὶ γιὰ τὶς δυὸ προτάσεις τὴν ἴδια ἀνάγνωση· ἂν μιὰ πρόταση εἶναι «ἀναλυτικὴ», ἂν δηλαδὴ εἶναι ἐξ ὀρισμοῦ ἀληθινή, γιὰτὶ τὸ νόημα τοῦ κατηγορήματος περιέχεται στὸ νόημα τοῦ ὑποκειμένου (λ.χ., ἡ πρόταση «Ὅλοι οἱ ἐργένηδες εἶναι ἄγαμοι» εἶναι ἀναλυτικὴ γιὰτὶ τὸ νόημα τοῦ ὑποκειμένου «ἐργένης» περιέχει τὸ νόημα τοῦ κατηγορήματος «ἄγαμος»), τὸ σημασιακὸ συνθετικὸ θὰ παράγει μιὰ ἀνάγνωση τῆς πρότασης ὅπου ἡ ἀνάγνωση τοῦ κατηγορήματος θὰ περιέχεται στὴν ἀνάγνωση τοῦ ὑποκειμένου.

Ὁ γραμματικὸς, κατὰ τὸν Chomsky, προσπαθεῖ, κατασκευάζοντας τὸ σημασιακὸ συνθετικὸ, νὰ κατασκευάσει ἓνα σύνολο κανόνων ποὺ νὰ παρέχει τὸ μοντέλο τῆς σημασιοδοτικῆς ἐπάρκειας τοῦ ὁμιλητῆ. Τὸ μοντέλο πρέπει νὰ μπορεῖ νὰ ἀναπαράγει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ὁ ὁμιλητῆς ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀμφισημία, τὴ συνωνυμία, τὸ ἄ-νόητο, τὴν ἀναλυτικότητα, τὴν αὐτοαντίφαση κ.ο.κ. Ἄς ἐξετάσουμε, λ.χ., τὴν ἀμφίσημη πρόταση «I went to the bank». Ἐνα μέρος τῆς ἐπάρκειας τοῦ κατόχου τῆς ἀγγλικῆς ἀποτελεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀναγνωρίζει τὴν πρόταση ὡς ἀμφίσημη γιὰτὶ ἡ λέξη «bank» ἔχει δυὸ τουλάχιστον διαφορετικὰ νοήματα. Ἡ πρόταση μπορεῖ νὰ σημαίνει εἴτε ὅτι πῆγα στὴν τράπεζα εἴτε ὅτι πῆγα στὴν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ. Στόχος τοῦ γραμματικοῦ εἶναι ἡ περιγραφή αὐτοῦ τοῦ εἴδους τῆς ἐπάρκειας, μὲ τὴν κατασκευὴ ἑνὸς μοντέλου, ἑνὸς συνόλου κανόνων ποὺ μπορεῖ νὰ τὴν ἀναπαράγει. Ἡ σημασιολογικὴ θεωρία του πρέπει νὰ παράγει δυὸ ἀναγνώσεις αὐτῆς τῆς πρότασης.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἂν ἡ πρόταση εἶναι «I went to the bank and deposited some money in my account»^(μ), τὸ σημασιακὸ συνθετικὸ δὲν θὰ παράγει παρὰ μιὰ ἀνάγνωση, γιὰτὶ τὸ μέρος τῆς πρότασης ποὺ ἀφορᾷ τὴν κατάθεση

χρημάτων καθορίζει πώς ή άλλη σημασία τής λέξης «bank» (δηλαδή ὄχθη) ἀποκλείεται ὡς πιθανή σημασία μέσα σ' αὐτή τήν πρόταση. Συνεπῶς τὸ σημασιακὸ συνθετικὸ πρέπει νὰ περιέχει ἓνα σύνολο κανόνων ποὺ νὰ περιγράφουν ποιά συγκεκριμένα εἶδη συνδυασμῶν τῶν λέξεων παράγουν ποιά συγκεκριμένα εἶδη νοημάτων, καὶ αὐτὸ νὰ δίνει μιὰ εἰκόνα τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖο ὁ ὁμιλητὴς γνωρίζει τὰ συγκεκριμένα εἶδη συνδυασμῶν τῶν λέξεων στὴ γλώσσα του, ποὺ παράγουν συγκεκριμένα εἶδη νοημάτων.

Ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα μποροῦν νὰ ἀναπτυχθοῦν, καὶ ἀναπτύχθηκαν πράγματι, στὰ πλαίσια μιᾶς πολύπλοκης τυπικῆς θεωρίας, ἀπὸ τὸν Chomsky καὶ τοὺς μαθητὲς του· ἀλλὰ πέρα ἀπὸ τὴν περιγραφή τῆς μορφῆς ποὺ πρέπει νὰ πάρει τὸ σημασιακὸ συνθετικὸ, μένει ἓνα ἐνοχλητικὸ ἐρώτημα: τί ἀκριβῶς εἶναι αὐτὲς οἱ «ἀναγνώσεις»; Τί εἶναι αὐτὴ ἡ σειρά συμβόλων ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ σημασιακὸ συνθετικὸ τὸ ὁποῖο ὑποτίθεται ὅτι ἀναπαριστᾷ ἢ ἐκφράζει, μὲ τρόπο ποὺ νὰ συγκροτεῖ μιὰ περιγραφή τοῦ νοήματος μιᾶς πρότασης;

Τὸ ἴδιο δῖλημμα, μὲ τὸ ὁποῖο φέραμε ἀντιμέτωπο τὸν Locke, ταιριάζει καὶ ἐδῶ: εἴτε οἱ ἀναγνώσεις εἶναι ἀπλὲς παραφράσεις, ὅποτε ἡ ἀνάλυση συνιστᾷ φαῦλο κύκλο, εἴτε οἱ ἀναγνώσεις ἀποτελοῦνται ἀπλῶς ἀπὸ καταλόγους στοιχείων, ὅποτε ἡ ἀνάλυση ἀποτυγχάνει λόγῳ ἀνεπάρκειας: δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγήσει τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ πρόταση ἐκφράζει μιὰ δῆλωση. Ἄς ἐξετάσουμε κάθε σκέλος τοῦ δῖλημματος. Στὸ παραπάνω παράδειγμα, ὅταν ἔδωσα δυὸ διαφορετικὲς ἀναγνώσεις τῆς πρότασης «I went to the bank», χρησιμοποίησα δυὸ παραφράσεις, ἀλλὰ ἡ σημασιολογικὴ θεωρία ποὺ ἀναζητᾷ μιὰ ἐξήγηση τῆς ἐπάρκειας στὰ ἀγγλικά δὲν ἔχει αὐτὴ τὴ δυνατότητα, ἐφόσον ἡ ἱκανότητα κατανόησης τῶν παραφράσεων προϋποθέτει ἀκριβῶς τὴν ἐπάρκεια ποὺ ἡ σημασιολογικὴ θεωρία ζητᾷ νὰ ἐξηγήσει. Δὲν μπορῶ νὰ ἐξηγήσω τὴ γενικὴ ἐπάρκεια στὰ ἀγγλικά μεταφράζοντας ἀγγλικὲς προτάσεις μὲ ἄλλες ἀγγλικὲς προτάσεις. Τὰ δείγματα τῶν ἀναγνώσεων ποὺ δίνονται στὰ ἔργα τῶν θεωρητικῶν τῆς σημασιολογίας, ὁπαδῶν τοῦ Chomsky, εἶναι συνήθως κακῆς ποιότητος παραφράσεις ἀγγλικῶν προτάσεων ποὺ συνοδεύονται μὲ μιὰ ὀρισμένη φρασεολογία γύρω ἀπὸ «σημασιακοὺς δείκτες», «διακριτικά» κλπ.¹¹ Ἔτσι βεβαιωνόμαστε πὺς οἱ παραφράσεις χρησιμεύουν μόνο γιὰ παραδείγματα καὶ δὲν εἶναι οἱ πραγματικὲς ἀναγνώσεις.

Ἄλλὰ τί μποροῦν νὰ εἶναι οἱ πραγματικὲς ἀναγνώσεις; Οἱ καθαρὰ τυπικοὶ (formal) περιορισμοὶ ποὺ μπαίνουν στὴ σημασιολογικὴ θεωρία δὲν μᾶς βοηθᾶνε νὰ βροῦμε αὐτὸ ποὺ εἶναι οἱ ἀναγνώσεις. Τὸ μόνο ποὺ μᾶς λένε εἶναι πὺς μιὰ πρόταση τριπλᾶ ἀμφίσημη πρέπει νὰ ἔχει τρεῖς ἀναγνώσεις, μιὰ ἀ-νόητη πρόταση καμιά ἀνάγνωση, δυὸ συνώνυμες προτάσεις πρέπει νὰ ἔχουν τὶς ἴδιες ἀναγνώσεις κ.ο.κ. Ἄλλὰ στὸ μέτρο ποὺ ἰσχύουν αὐτὲς οἱ ἀπαιτήσεις, οἱ ἀναγνώσεις δὲν χρειάζεται νὰ ἀπαρτίζονται ἀπὸ λέξεις· μποροῦν νὰ ἀπαρτίζονται ἀπὸ ἓνα ὁποιοδήποτε σύνολο σαφῶς καθορισμένων ἀντικειμένων: ἀριθμούς, στοῖβες ἀπὸ πέτρες, παλιὰ αὐτοκίνητα, σειρὲς

συμβόλων ή ότιδήποτε άλλο. "Ας υποθέσουμε ότι αποφασίζουμε να έρμηνεύσουμε τις αναγνώσεις ως στοίβες από πέτρες: ή θεωρία θα μάς δώσει τρεις στοίβες από πέτρες για μιὰ τριπλά αμφισημική πρόταση, καμιά στοίβα για μιὰ ά-νόητη πρόταση, για μιὰ αναλυτική πρόταση ή διάταξη στη στοίβα του κατηγορήματος θα αναπαραχθεί στη στοίβα του υποκειμένου κ.ο.κ. Οί τυπολογικές ιδιότητες του σημασιακού συνθετικού δεν είναι με κανέναν τρόπο ασυμβίβαστες με μιὰ τέτοια έρμηνεία. 'Αλλά όπωσδήποτε αυτό δεν θα μάς χρησιμέψει σε τίποτα, έφόσον, αντί να εξηγήσει τις σχέσεις ανάμεσα στον ήχο και τὸ νόημα, ή θεωρία παράγει μιὰ σχέση ανάμεσα σε ήχους και πέτρες χωρίς να τήν εξηγήσει.

Οί θεωρητικοί τής σημασιολογίας, αντιμετώπι με αυτή τή δυσκολία, δίνουν όλοι τήν ίδια απάντηση. "Αν και δεν μπορούμε προς τὸ παρόν να παράγουμε έπαρκείς αναγνώσεις, κάποτε οί αναγνώσεις θα διατυπώνονται σε ένα καθολικό σημασιακό αλφάβητο που μένει να ανακαλυφθεί. Τα στοιχεΐα του αλφαβήτου θα συμβολίζουν τις μονάδες νοήματος σε όλες τις γλώσσες, με τὸν ίδιο περίπου τρόπο με τὸν όποιο τὸ καθολικό φωνητικό αλφάβητο αναπαριστᾶ σήμερα τις μονάδες ήχου σε όλες τις γλώσσες. 'Αλλά ένα τέτοιο καθολικό σημασιακό αλφάβητο θα απόφευγε τὸ δίλημμα; Δεν τὸ νομίζω.

Εΐτε τὸ αλφάβητο είναι ένα νέο είδος τεχνητῆς γλώσσας, μιὰ νέα 'Εσπεράντο, και οί αναγνώσεις είναι για μιὰ ακόμα φορά άπλές παραφράσεις, μόνο που τή φορά αυτή πρόκειται για τήν 'Εσπεράντο και όχι για τήν αρχική γλώσσα: εΐτε έχουμε τὸ δεύτερο σκέλος του διλήμματος, όποτε οί αναγνώσεις με βάση τὸ σημασιακό αλφάβητο δεν είναι παρά ένας κατάλογος γλωσσικῶν χαρακτηριστικῶν, και ή ανάλυση είναι έλλειπής γιατί αντικαθιστᾶ ένα όμιλιακό ενέργημα με έναν κατάλογο στοιχείων.

'Η σημασιολογική θεωρία τής γραμματικῆς του Chomsky μάς δίνει πραγματι ένα χρήσιμο και ενδιαφέρον συμπλήρωμα για τή θεωρία τής σημασιακῆς έπάρκειας, έφόσον μάς δίνει ένα πρότυπο που αναπαράγει τήν έπάρκεια του όμιλητῆ για τήν αναγνώριση τής αμφισημίας, τής συνωνυμίας, του ά-νόητου κλπ. 'Αλλά μόλις θέσουμε τὸ έρώτημα τί ακριβῶς αναγνωρίζει ὁ όμιλητῆς όταν αναγνωρίζει μιὰ από αυτές τις σημασιακές ιδιότητες, ή όταν προσπαθήσουμε να θεωρήσουμε τή σημασιολογική θεωρία ως μιὰ γενική εξήγηση τής σημασιακῆς έπάρκειας, δεν είναι δυνατό να παρακάμψουμε τὸ δίλημμα. 'Η θεωρία μάς δίνει εΐτε ένα στεΐρο φορμαλισμό, έναν ανερμήνευτο κατάλογο στοιχείων, εΐτε παραφράσεις που δεν εξηγούν τίποτα.

Διάφοροι φιλόσοφοι τής περασμένης γενιάς¹² που ασχολήθηκαν με τα προβλήματα του νοήματος μάς βρήκαν μιὰ διέξοδο από αυτό τὸ δίλημμα. 'Αλλά ή αποδοχή αυτής τής λύσης συνεπάγεται τὸν προσανατολισμό τής σημασιολογικῆς θεωρίας προς κατευθύνσεις που δεν έλαβαν ακόμα υπόψη

τους ό Chomsky ή οί άλλοι θεωρητικοί τής γραμματικής τοῦ Cambridge. Ὁ Chomsky χαρακτηρίζει τή γλωσσική ἐπάρκεια τοῦ ὁμιλητῆ ὡς τήν ἱκανότητά του νά «παράγει καί νά κατανοεῖ» προτάσεις. Ἀλλά αὐτός ὁ χαρακτηρισμός εἶναι στήν καλύτερη περίπτωση παραπλανητικός: ἡ γνώση τοῦ νοήματος τῶν προτάσεων συνίσταται κατὰ ἓνα μεγάλο μέρος στή γνώση τοῦ τρόπου χρήσης τῶν προτάσεων γιά νά κάνουμε δηλώσεις, νά ὑποβάλουμε ἐρωτήσεις, νά δίνουμε διαταγές, νά ζητᾶμε πράγματα, νά κάνουμε ὑποσχέσεις, προειδοποιήσεις κλπ., καί νά καταλαβαίνουμε τοὺς ἄλλους ὅταν χρησιμοποιοῦν προτάσεις γιά τοὺς ἴδιους σκοπούς. Ἡ σημασιακή ἐπάρκεια εἶναι κατὰ ἓνα μεγάλο μέρος ἡ ἱκανότητα νά ἐκτελοῦμε καί νά κατανοοῦμε αὐτό πού οἱ φιλόσοφοι καί οἱ γλωσσολόγοι ὀνομάζουν *ὁμιλιακά ἐνεργήματα*.

Ἄν τώρα προσεγγίσουμε τή μελέτη τής σημασιακῆς ἐπάρκειας ἀπό τή σκοπιὰ τής ἱκανότητας νά χρησιμοποιοῦμε προτάσεις γιά τήν τέλεση ὁμιλιακῶν ἐνεργημάτων, ἀνακαλύπτουμε πῶς τὰ ὁμιλιακά ἐνεργήματα ἔχουν δυὸ ιδιότητες, ὁ συνδυασμός τῶν ὁποίων θά μᾶς βγάλει ἀπό τὸ δίλημμα: κατευθύνονται ἀπό κανόνες καί γίνονται μὲ κάποια πρόθεση. Ὁ ὁμιλητῆς πού ἐκφέρει μιὰ πρόταση καί τήν ἐννοεῖ κυριολεκτικά, τήν ἐκφέρει σύμφωνα μὲ ὀρισμένους σημασιολογικοὺς κανόνες καί μὲ τήν πρόθεση νά ἐπικαλεστεῖ αὐτοὺς τοὺς κανόνες γιά νά καταστήσει τήν ἐκφορά του τέλεση ἑνὸς ὀρισμένου ὁμιλιακοῦ ἐνεργήματος.

Δὲν πρόκειται νά ἀνακεφαλαιώσουμε ἐδῶ τήν ὅλη θεωρία τοῦ νοήματος καί τῶν ὁμιλιακῶν ἐνεργημάτων¹³, ἀλλὰ ἡ βασικὴ ἰδέα εἶναι ἡ ἀκόλουθη: ὅταν λέμε κάτι καί τὸ ἐννοοῦμε, τὸ θέμα εἶναι οὐσιαστικά ὅτι τὸ λέμε μὲ τήν πρόθεση νά δημιουργήσουμε ὀρισμένες ἐντυπώσεις στὸν ἀκροατή. Καί οἱ ἐντυπώσεις αὐτὲς καθορίζονται ἀπὸ τοὺς κανόνες πού συνάπτονται στήν πρόταση πού ἐκφέρεται. Ἐτσι, λ.χ., αὐτὸς πού ξέρει τὸ νόημα τῆς πρότασης «Τὸ λουλούδι εἶναι κόκκινο», ξέρει πῶς ἡ ἐκφορά της συνιστᾶ μιὰ δήλωση. Ἀλλὰ μιὰ δήλωση ὅτι τὸ λουλούδι εἶναι κόκκινο συνίσταται στήν τέλεση μιᾶς πράξης μὲ τήν πρόθεση νά δημιουργήσει στὸν ἀκροατῆ τὴν πεποίθηση ὅτι ὁ ὁμιλητῆς παίρνει θέση ὡς πρὸς τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς ὀρισμένης κατάστασης πραγμάτων, ὅπως καθορίζεται ἀπὸ τοὺς σημασιακοὺς κανόνες πού συνδέονται μὲ τήν πρόταση.

Ἡ σημασιακὴ ἐπάρκεια κατὰ ἓνα μεγάλο μέρος εἶναι θέμα γνώσης τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στὶς σημασιακὲς προθέσεις, τοὺς κανόνες καί τὶς συνθῆκες πού προσδιορίζονται ἀπὸ τοὺς κανόνες. Μιὰ τέτοια ἀνάλυση τῆς ἐπάρκειας μπορεῖ τελικὰ νά ἀποδειχτεῖ ἐσφαλμένη, ἀλλὰ τουλάχιστον δὲν εἶναι ἐκτεθειμένη στὰ ἐμφανῆ διλήμματα μπροστὰ στὰ ὁποῖα ἔθεσα τοὺς κλασικοὺς ἐμπειριστὲς καί τοὺς θεωρητικοὺς τῆς σχολῆς τοῦ Chomsky. Δὲν περιορίζεται σὲ παραφράσεις ἢ καταλόγους στοιχείων. Ἡ κολλητικὴ οὐσία πού ἐνώνει τὰ στοιχεῖα σὲ ἓνα ὁμιλιακὸ ἐνεργήμα εἶναι οἱ σημασιακὲς προθέσεις τοῦ ὁμιλητῆ.

Τὸ ἐλάττωμα τῆς θεωρίας τοῦ Chomsky προέρχεται ἀπὸ τὴν ἴδια ἀδυναμία

πού είδαμε προηγουμένως, την άγνοια τής ουσιαστικής σύνδεσης ανάμεσα στη γλώσσα και την επικοινωνία, ανάμεσα στο νόημα και τα όμιλιακά ένεργήματα. Το σχήμα που βρίσκεται πίσω από τη σημασιολογική θεωρία αλλά και την όλη γλωσσική θεωρία του Chomsky είναι ότι οι προτάσεις αποτελούν άφηρημένα αντικείμενα που παράγονται και κατανοούνται ανεξάρτητα από το ρόλο που παίζουν στην επικοινωνία. Και πράγματι, μερικές φορές ό Chomsky γράφει λές και μόνο κατά σύμπτωση οι προτάσεις χρησιμοποιούν για να μιλάμε¹⁴. Προσωπικά πιστεύω πως κάθε προσπάθεια να εξηγήσουμε το νόημα τών προτάσεων στα πλαίσια τέτοιων υποθέσεων είτε είναι φαυλοκυκλική είτε είναι ανεπαρκής.

Τό δίλημμα δέν είναι μόνο ένα διαλεκτικό τέχνασμα: μās αποκαλύπτει μιá βαθύτερη ανεπάρκεια. Κάθε προσπάθεια για να εξηγήσουμε το νόημα τών προτάσεων πρέπει να λάβει υπόψη τό ρόλο που παίζουν στην επικοινωνία, στην τέλεση όμιλιακών ένεργημάτων, γιατί ένα ουσιαστικό μέρος του νοήματος κάθε πρότασης είναι ή δυνατότητα που έχει να χρησιμοποιείται για την τέλεση όμιλιακών ένεργημάτων. Έδω συγκρούονται δυό ριζικά διαφορετικές γλωσσικές αντίληψεις: ή αντίληψη του Chomsky θεωρεί τή γλώσσα ως ένα αϋταρκες τυπικό σύστημα που χρησιμοποιείται λίγο ως πολύ συμπτωματικά για την επικοινωνία. Η άλλη θεωρεί τή γλώσσα ουσιαστικά ως ένα σύστημα επικοινωνίας.

Οί περιορισμοί τών υποθέσεων του Chomsky φαίνονται καθαρά μόνον όταν προσπαθήσουμε να εξηγήσουμε τό νόημα τών προτάσεων στα πλαίσια του συστήματός του, γιατί δέν υπάρχει τρόπος να εξηγήσουμε τό νόημα τής πρότασης χωρίς να εξετάσουμε τό ρόλο που παίζει στην επικοινωνία, έφ'όσον αυτά τά δυό είναι από τή φύση τους συνδεδεμένα. Στο μέτρο που ή έρευνά μας έντοπίζεται στη σύνταξη, τόν τομέα όπου συγκεντρώνεται τό μεγαλύτερο μέρος του έργου του Chomsky, είναι ακόμα δυνατό να κρύψουμε τούς περιορισμούς τής προσέγγισης, έπειδή ή σύνταξη μπορεί να μελετηθεί ως τυπικό σύστημα ανεξάρτητα από τή χρήση της, όπως ακριβώς θα μπορούσαμε να μελετήσουμε τό νομισματικό και πιστωτικό σύστημα μιās οίκονομίας ως άφηρημένο τυπικό σύστημα, ανεξάρτητα από τό γεγονός ότι ό κόσμος χρησιμοποιεί τό χρήμα για να αγοράσει πράγματα, ή όπως θα μπορούσαμε να μελετήσουμε τούς κανόνες του μπαίηζ-μπώλ ως τυπικό σύστημα, ανεξάρτητα από τό γεγονός ότι τό μπαίηζ-μπώλ είναι ένα παιχνίδι που παίζουν οι άνθρωποι. Άλλά μόλις προσπαθήσουμε να εξηγήσουμε τό νόημα, τή σημασιακή έπάρκεια, μιá τέτοια καθαρά φορμαλιστική προσέγγιση καταρρέει γιατί δέν μπορεί να εξηγήσει τό ότι ή σημασιακή έπάρκεια είναι κυρίως τό γεγονός ότι ξέρουμε πως να μιλάμε, δηλαδή πως να τελοδμε όμιλιακά ένεργήματα.

Η επανάσταση του Chomsky είναι βασικά μιá στροφή προς τή μελέτη τής σύνταξης. Τό επόμενο βήμα στην ανάπτυξη τής μελέτης τής γλώσσας

είναι αναμφίβολα ή ένταξη τής μελέτης τής σύνταξης στη μελέτη τών όμιλιακών ένεργημάτων. Καί αυτό συμβαίνει πράγματι σήμερα, άν και ό Chomsky συνεχίζει τήν αντίσταση έναντίον αυτής τής θεωρίας, ή τουλάχιστον έναντίον τής σημερινής έκδοχής τής θεωρίας όπως παρουσιάζεται από τούς γενετικούς σημασιολόγους πού χτίζουν πάνω στο έργο του.

Ύπάρχουν, πιστεύω, αρκετοί λόγοι για τούς όποιους ό Chomsky διστάζει νά ένσωματώσει στη γραμματική του μιá θεωρία τών όμιλιακών ένεργημάτων. Πρώτον, έχει λαθεμένη αντίληψη τής διάκρισης ανάμεσα στην τέλεση και τήν έπάρκεια. Φαίνεται νά νομίζει πως μιá θεωρία τών όμιλιακών ένεργημάτων πρέπει νά είναι μάλλον μιá θεωρία τέλεσης παρά έπάρκειας, γιατί παραβλέπει τò γεγονός ότι ή έπάρκεια είναι τελικά έπάρκεια προς τέλεση, και για τò λόγο αυτό ή μελέτη τών γλωσσικών πλευρών τής ίκανότητας τέλεσης τών όμιλιακών ένεργημάτων είναι μιá μελέτη τής γλωσσικής έπάρκειας. Δεύτερον, ό Chomsky φαίνεται νά έχει άκόμα κάποια ύποψία ότι κά-θε θεωρία πού πραγματεύεται τò όμιλιακό ένέργημα, μέρος τής όμιλιακής συμπεριφοράς, ως τή βασική μονάδα τού νοήματος, συνεπάγεται κατανάγκη ένα είδος έπιστροφής στον μηχαναβιορισμό. Τίποτα δέν είναι πιό μακριά από τήν αλήθεια. Μιá είρωνία τής ίστορίας τού μηχαναβιορισμού είναι πως οί μηχαναβιοριστές παράβλεψαν τò γεγονός πως ή έννοια τής ανθρώπινης πράξης πρέπει νά είναι μιá «νοησιαρχική» και «ένδοσκοπική» έννοια, εφόσον συνεπάγεται από τή φύση της τήν ιδέα τών ανθρώπινων προθέσεων.

Ή μελέτη τών όμιλιακών ένεργημάτων είναι πράγματι ή μελέτη ενός όρισμένου είδους ανθρώπινης συμπεριφοράς, αλλά γι' αυτό τò λόγο βρίσκεται σε αντίθεση με όποιαδήποτε μορφή μηχαναβιορισμού, πού είναι έννοιολογικά άνίκανος νά μελετήσει τήν ανθρώπινη συμπεριφορά. Άλλά ό τρίτος και πιό σπουδαίος λόγος είναι, πιστεύω, ή άδιατύπωτη πεποίθηση τού Chomsky ότι ή γλώσσα δέν έχει ούσιώδη σύνδεση με τήν έπικοινωνία, αλλά είναι ένα άφηρημένο τυπικό σύστημα πού παράγεται από τισ έμφυτες ιδιότητες τού ανθρώπινου νοϋ.

Τò έργο τού Chomsky είναι ένα από τὰ πιό άξιοσημείωτα πνευματικά επιτεύγματα τής έποχής μας και μπορεί νά συγκριθεί σε εϋρος και συνοχή με τò έργο τού Keynes ή τού Freud. Δέν έφερε μόνο επανάσταση στη γλωσσολογία: δημιούργησε τò νέο κλάδο τής γενετικής γραμματικής και άσκει σήμερα μιá επαναστατική έπιρροή σε δυò άλλους τομείς, τή φιλοσοφία και τήν ψυχολογία. Ένα σπουδαίο πλεονέκτημα είναι ότι παρέχει ένα έξαιρετικά ισχυρό εργαλείο άκόμα και σε αυτούς πού διαφωνοϋν σε πολλά σημεία με τήν προσέγγιση τής γλώσσας πού προτείνει ό Chomsky. Πιστεύω πως μακροπρόθεσμα ή σημαντικότερη συμβολή του είναι ότι έκανε ένα μεγάλο βήμα προς τήν αποκατάσταση τής παραδοσιακής αντίληψης τής άξιοπρέπειας και τής μοναδικότητας τού ανθρώπου.

Μετάφραση: Φώτης Καβουκόπουλος

Σημειώσεις τοῦ συγγραφέα

1. Ἀναφέρεται στὸ ἔργο τοῦ R. H. Robins, *A Short History of Linguistics* (Indiana University Press, 1967), σ. 239.

2. Howard Maclay, «Overview», στὸ: D. Steinberg καὶ L. Jakobovits, ἐκδ., *Semantics* (Cambridge University Press, 1971), σ. 163.

3. Ὅλοι οἱ γραμματικοὶ δὲν θὰ συμφωνοῦσαν ἴσως πὼς πρόκειται γιὰ τοὺς σωστοὺς φραστικοὺς δείκτες αὐτῶν τῶν δυὸ νοημάτων. Ἐκεῖνο ποὺ θέλω νὰ δείξω εἶναι πὼς οἱ διαφορετικοὶ φραστικοὶ δείκτες ἀναπαριστοῦν διαφορετικὰ νοήματα.

4. Noam Chomsky, *Syntactic Structures* (Mouton & Co., 1957), σ. 100.

5. Ἀντίθετα μὲ τὴν πρόταση «John called Mary beautiful and then she INSULTED him» («ὁ John εἶπε στὴ Mary ὅτι εἶναι ὁμορφή καὶ τότε τὸν EBΡΙΣΕ καὶ ἐκείνη»).

6. Πρβλ., λ.χ., Noam Chomsky, «Deep Structure, Surface Structure, and Semantic Interpretation», στὸ: D. Steinberg καὶ L. Jakobovits, ἐκδ., *Semantics* (Cambridge University Press, 1971).

7. Noam Chomsky, «Linguistics and Philosophy», στὸ: S. Hook, ἐκδ., *Language and Philosophy* (NYU Press, 1969), σ. 88.

8. G. Leibniz, *New Essays Concerning Human Understanding* (Open Court, 1949), σ. 45 - 46.

9. W. V. Quine, «Linguistics and Philosophy», στὸ: S. Hook, ἐκδ., *Language and Philosophy* (NYU Press, 1969), σ. 95 - 96.

10. Διστάζω κάπως νὰ ἀποδώσω τὸ σημασιακὸ συνθετικὸ στὸν Chomsky, ἐφόσον τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ του δὲν τὸ ἐπεξεργάστηκε ὁ ἴδιος ἀλλὰ οἱ συνεργάτες του στὸ MIT· παρ' ὅλα αὐτά, ἐφόσον ὁ ἴδιος τὸ ἐνσωματώνει ἐξ ὀλοκλήρου, θὰ τὸ θεωρήσω ὡς μέρος τῆς γραμματικῆς του.

11. Λ.χ., μιὰ ἀπὸ τὶς ἀναγνώσεις τῆς φράσης «Ὁ ἄντρας χτύπησε τὴ χρωματιστὴ μπάλα» περιέχει τὰ ἐξῆς στοιχεῖα: [Ἐνα καθορισμένο ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα] (Φυσικὸ ἀντικείμενο) (Ἀνθρώπινο ὄν) (Ἐνήλικος) (Ἀρσενικός) (Πράξη) (Ἐπικείμενο τῆς πράξης) (Ἔνταση) [Συγκρούεται μὲ δύναμη] [Ἐνα καθορισμένο ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα] (Φυσικὸ ἀντικείμενο) (Χρῶμα) [[Μὲ ἀφθονία στὶς ἀντιθέσεις ἢ σὲ ποικιλία λαμπερῶν χρωμάτων] [Μὲ σφαιρικὸ σχῆμα]]. J. Katz καὶ J. Fodor, «The Structure of a Semantic Theory», στὸ: *The Structure of Language*, J. Katz καὶ J. Fodor, ἐκδ., (Prentice - Hall, 1964), σ. 513.

12. Βλ., λ.χ., L. Wittgenstein, *Philosophical Investigations* (MacMillan, 1953)· J. L. Austin, *How to Do Things with Words* (Harvard, 1962)· P. Grice, «Meaning», στὸ: *Philosophical Review* 1957· J. R. Searle, *Speech Acts, An Essay in the Philosophy of Language* (Cambridge University Press, 1969)· καὶ P. F. Strawson, *Logico - Linguistic Papers* (Methuen, 1971).

13. Για μιὰ προσπάθεια ἐπεξεργασίας ὀρισμένων πλευρῶν της, βλ. J. R. Searle, *Speech Acts*, κεφ. 1 - 3.

14. Λ.χ., γράφει πὼς τὸ νόημα «δὲν συνεπάγεται κατανάγκη τὴν ἐπικοινωνία, οὔτε κὰν τὴν προσπάθεια ἐπικοινωνίας», *Problems of Knowledge and Freedom*, (Pantheon Books, 1971), σ. 19.

Σημειώσεις τοῦ μεταφραστῆ

(α) «Ὁ Γιάννης εὐχαριστιέται εὐκόλα» καὶ «Ὁ Γιάννης θέλει νὰ εἶναι εὐχάριστος»· πρβλ. στὰ ἑλληνικά: «Ὁ Γιάννης κάνει τὴν πάπια» καὶ «Ὁ Γιάννης κάνει τὴ δουλειά».

(β) Λέξη πρὸς λέξη «Τὸ-πυροβόλημα-τῶν-κυνηγῶν-εἶναι-φοβερό».

(γ) «Μοῦ-ἀρέσει-αὐτὴ-στὸ μαγεῖρεμα»· πρβλ. στὰ ἑλληνικά «Μοῦ ἀρέσει τὸ μαγεῖρεμά της» πὺ μπορεῖ νὰ σημαίνει «Μοῦ ἀρέσει τὸ φαγητὸ πὺ μαγειρεύει», «Μοῦ ἀρέσει ὁ τρόπος πὺ μαγειρεύει» κλπ.

(δ) «Τὸ-παιδί-θα-διαβάσει-τὸ-βιβλίο».

(ε) «Τὸ βιβλίο θα διαβαστεῖ ἀπὸ τὸ παιδί» καὶ «Τὸ παιδί θα διαβάσει τὸ βιβλίο».

(ζ) «Τὸ βιβλίο θα διαβάσει τὸ παιδί».

(η) Κατὰ λέξη «Μοῦ ἀρέσει-αὐτὸ-πὺ-ἐκείνη-μαγειρεύει-μὲ-ἓναν-ὀρισμένο-τρόπο».

(θ) «Ὁ Bill ἀγαπᾷ τὴ Sally» — «Ὁ Bill εἶναι πὺ ἀγαπᾷ τὴ Sally» — «Τὴ Sally ἀγαπᾷ ὁ Bill».

(ι) «Ὁ John εἶπε τὴ Mary ρεπουμπλικάνα καὶ τὸν ἔβρισε καὶ ἐκείνη». Στὰ ἀγγλικά θα διαβάσουμε τὴν πρόταση τονίζοντας τίς δυὸ προσωπικὲς ἀντωνυμίες.

(κ) Transformational grammar, μετασχηματιστικὴ γραμματικὴ.

(λ) Γαλλικά στὸ κείμενο: «*faculté de langage*».

(μ) «Πῆγα στὴν τράπεζα καὶ κατάθεσα ἓνα ποσὸ στὸ λογαριασμὸ μου».

Βιβλιογραφία

Μιὰ σύντομη βιβλιογραφία ἔργων σχετικῶν μὲ τὰ προβλήματα πὺ συζητήθηκαν σὲ αὐτὸ τὸ ἄρθρο:

1. Noam Chomsky, *Syntactic Structures* (Humanities Press, 1957). Τὸ πρῶτο βιβλίο τοῦ Chomsky, ξεπερασμένο τώρα, ἀλλὰ ἀπαραίτητο ἀκόμα ἀνάγνωσμα: ἡ κλασικὴ κήρυξη πολέμου κατὰ τῆς δομολογίας.

2. Noam Chomsky, *Language and Mind* (Harcourt, Brace and World 1968, 1972). Μιὰ σειρά τριῶν διαλέξεων πὺ ἔδωσε ὁ Chomsky στὸ πανεπι-

στήμιο τοῦ Berkeley τὸ 1967. Ἡ διαυγέστερη ἀνάλυση τοῦ Chomsky πάνω στὶς σχέσεις ἀνάμεσα στὴ θεωρία του γιὰ τὴ γλώσσα καὶ στὴ θεωρία του γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση. Ἀρχίστε νὰ διαβάσετε τὸν Chomsky μὲ αὐτὸ τὸ βιβλίο. Εἶναι σήμερα διαθέσιμο σὲ μιὰ ἔκδοση ποὺ περιλαμβάνει ἄλλα τρία ἄρθρα.

3. Noam Chomsky, *Cartesian Linguistics* (Harper and Row, 1966). Μιὰ ἀπόπειρα νὰ ἀνιχνεύσει τὶς ρίζες τῆς θεωρίας του γιὰ τὴ γλώσσα στοὺς ὀρθολογιστὲς φιλόσοφους τοῦ 17ου αἰώνα.

4. Noam Chomsky, *Topics in the Theory of Generative Grammar* (Humanities Press, 1966). Πρόκειται κατὰ τὴ γνώμη μου γιὰ τὴν ἀπλούστερη καὶ πιὸ κατανοητὴ ἀνάλυση, ἀπὸ τὸν Chomsky, τῶν θεμελιωδῶν γλωσσολογικῶν ἐννοιῶν, ἂν καὶ οἱ ἐξελίξεις ἀπὸ τότε ποὺ δημοσιεύτηκε δείχνουν πὼς ἔχουν ξεπεραστεῖ ὀρισμένα μέρη του.

5. Noam Chomsky, *Aspects of the Theory of Syntax* (MIT Press, 1965). Ἡ κλασικὴ ἔκθεση τῆς ὄριμης θεωρίας τοῦ Chomsky, ὅπως τὴν περιγράψαμε στὸ δεύτερο μέρος αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου. Οἱ πιὸ πρόσφατες διαμάχες, λ.χ. γιὰ τὴ γενετικὴ σημασιολογία, ἔχουν γιὰ ἀφετηρία αὐτὸ τὸ βιβλίο. Δύσκολο στὴν ἀνάγνωση, ἐκτὸς ἂν διαβάσετε πρῶτα, ἄς ποῦμε, τὰ ὑπ' ἄρ. 2, 4, καὶ 6 αὐτῆς τῆς βιβλιογραφίας.

6. John Lyons, *Noam Chomsky* (Viking Press, Modern Masters, 1970). Ἡ ἀπλούστερη καὶ σαφέστερη εἰσαγωγὴ στὸ ἔργο τοῦ Chomsky καὶ στὶς βασικὲς ἐννοιες τῆς γενετικῆς γραμματικῆς. Μᾶλλον ἀβασάνιστη, εἰδικὰ σὲ σχέση μὲ τὴν ὑποτιθέμενη σχέση ἀνάμεσα στὴ γλωσσολογία τοῦ Chomsky καὶ τὶς πολιτικὲς του πεποιθήσεις· εἶναι πάντως τὸ καλύτερο βιβλίο γιὰ νὰ ἀρχίσει κανεὶς νὰ μελετᾷ τὴ γενετικὴ γραμματικὴ. Διαβάστε πρῶτα αὐτὸ καὶ ὕστερα προχωρήστε στὸν Chomsky.

7. D. Steinberg καὶ L. Jakobovits, *Semantics, An Interdisciplinary Reader in Philosophy, Linguistics and Psychology* (Cambridge University Press, 1971). Χρήσιμη συλλογὴ δοκιμῶν σὲ παράλογο τιμὴ (δεκαεξίμισι δολλάρια). Ὅρισμένα δοκίμια ἀρνοῦνται τὴν ὀρθότητα τῆς θεωρίας τοῦ 5. [Χαρτόδετη ἔκδοση, 1974.]

8. J. R. Searle, ἐκδ., *The Philosophy of Language* (Oxford University Press, 1971). Μιὰ χαρτόδετη συλλογὴ δοκιμῶν ποὺ καλύπτουν τοὺς δύο τομεῖς: τῆς ἀνάλυσης τῶν ὀμιλιακῶν ἐνεργημάτων καὶ τῆς γενετικῆς γραμματικῆς.

9. J. L. Austin, *How to Do Things with Words* (Harvard University Press, 1962). Οἱ διαλέξεις ποὺ ἔδωσε ὁ Austin στὸ Harvard τὸ 1955. Περιέχει τὴν κλασικὴ ἔκθεση τῆς θεωρίας τῶν ὀμιλιακῶν ἐνεργημάτων.

10. J. R. Searle, *Speech Acts, An Essay in the Philosophy of Language* (Cambridge University Press, 1969). Περιέχει τὴ θεωρία τῶν ὀμιλιακῶν ἐνεργημάτων στὴν ὁποία στηρίζονται οἱ ἀπόψεις τοῦ πέμπτου μέρους αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου.

11. D. A. Reibel και S. A. Schane, εκδ., *Modern Studies in English, Readings in Transformational Grammar* (Prentice-Hall, 1969). Ἡ γενετική γραμματική προκάλεσε ἔντονη παραγωγή ἀνθολογιῶν. Ἀπὸ ὅσες συλλογές εἶναι ἀποκλειστικὰ ἀφιερωμένες στὴ σύνταξη, νομίζω πὼς αὐτὴ καὶ ἡ ἐπόμενη εἶναι οἱ πιὸ χρήσιμες, ἂν καὶ περιέχουν μερικὰ δύσκολα τεχνικὰ ἄρθρα.

12. R. A. Jacobs και P. S. Rosenbaum, *Readings in English Transformational Grammar* (Ginn & Company, 1970). Ὅλα τὰ ἄρθρα τοῦ τόμου ἀναφέρονται στὴν ἔννοια τῆς βαθιᾶς δομῆς. Τὸ βιβλίο στρέφεται γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τοῦ ἀπολογισμοῦ, τῆς κριτικῆς καὶ τῆς ἐνδεχόμενης ἀναθεώρησης τῶν ἀντιλήψεων γιὰ τὴ σύνταξη, ποὺ πραγματεύεται τὸ *Aspects of the Theory of Syntax*.